

**UNIVERSITATEA PEDAGOGICĂ DE STAT „ION CREANGĂ”
DIN CHIȘINĂU**

Cu titlul de manuscris
C.Z.U: 378.013 (043.2)

BÎRSAN Elena

**PARADIGMA COMUNICĂRII ASERTIVE
ÎN FORMAREA PROFESIONALĂ
A STUDENȚILOR PEDAGOGI**

Specialitatea: 533. 01 – Pedagogie universitară

**AUTOREFERAT
al tezei de doctor în științe pedagogice**

CHIȘINĂU, 2017

Teza a fost elaborată în cadrul Catedrei *Științe ale Educației*,
Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”

Conducător științific:

COJOCARU-BOROZAN Maia, dr. hab. în ped., prof. univ., U.P.S. „I. Creangă”

Referenți oficiali:

DANDARA Otilia, dr. hab. în ped., prof. univ., U.S.M

IANIOGLO Maria, dr. în ped., conf. univ., U.S.C

Componența Consiliului Științific Specializat:

1. PATRAȘCU Dumitru - **președinte**, dr. hab. în ped., prof. univ., U.P.S. „I. Creangă”
2. ZAGAIEVSCHI Corina - **secretar științific**, dr. în ped., conf. univ., U.P.S.C.
3. SILISTRARU Nicolae, dr. hab. în ped., prof. univ., U.S.T
4. BUCUN Nicolae, dr. hab. în psih., prof. univ., I.Ș.E
5. ȘCHIOPU Constantin, dr. hab. în ped., conf. univ., U.S.M
6. ȘOVA Tatiana, dr. în ped., conf. univ., U.S.A.R.B

Susținerea va avea loc la **10 aprilie, 2017, ora 14.30**
în ședința Consiliului Științific Specializat D 33.533.01-17,
din cadrul Universității Pedagogice de Stat „I. Creangă”,
Sala senatului, bloc 2, mun. Chișinău, str. I. Creangă 1,

Teza de doctor și autoreferatul pot fi consultate la
biblioteca Universității Pedagogice de Stat „I. Creangă”
și pe pagina web a C.N.A.A. (www.cnaa.acad.md).

Autoreferatul a fost expediat la **10 martie, 2017**

Secretar științific al Consiliului Științific Specializat

ZAGAIEVSCHI Corina, dr. în ped., conf. univ. _____

Coordonator științific

COJOCARU - BOROZAN Maia,
dr. hab. în ped., prof. univ.

Autoare,
BÎRSAN Elena _____

REPERELE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII

Actualitatea temei. În condițiile societății contemporane schimbarea a devenit elementul constant al vieții, fluctuațiile pe piața muncii sunt din ce în ce mai rapide, și, prin urmare, proiectarea și avansarea în carieră prin competențe sociale se impune ca o preocupare permanentă pentru atingerea profesionalismului. Devine tot mai acută necesitatea de specialiști capabili să acționeze strategic pentru afirmarea și integrarea profesională de succes, condiție ce generează metamorfoze complexe, solicitând noi configurații în profilul profesional al competențelor pentru adaptarea permanentă la ritmul evoluției socioculturale. Formarea/autoformarea în spiritul valorilor profesionale constituie o prioritate, deoarece prin noi competențe profesionale, cadrele didactice orientează evoluțiile în câmpul valorilor pedagogice, spre decizii adecvate pentru construcția unui stil educațional demn de autoritate profesională [19].

Din acest punct de vedere cercetătorii din domeniul *pedagogia culturii emoționale*, pe plan global și național, demonstrează elocvent impactul predictiv al competențelor sociale afirmând argumentat „*cultura emoțională constituie resursa esențială necesară proiectării și construcției în carieră*, competențele afective fiind considerate și valori ale culturii profesionale” [16, p. 85].

Dominante în evantaiul dezbaterilor pedagogice apar valorile asertivității pedagogice, care scot în evidență relevanța și substanța praxiologică a beneficiilor aduse agenților educației și instituțiilor de învățământ, inclusiv asociațiilor și organismelor internaționale (UNESCO, BIE, UNICEF, Declarația Universală a Drepturilor Omului a Națiunilor Unite ș. a.). Motivele afirmării profesionale reglează feed-backul în comunicarea profesională prin raportarea la modele sociale de succes profesional al cadrelor didactice. Asertivitatea este competența afectivă de soluționare a problemelor interpersonale cu accentuat caracter constructiv și poate fi evaluată în comunicare prin indicatorul eficiența profesională și personală. Opțiunea cadrelor didactice pentru asertivitatea pedagogică se situează în contextul necesității de autoactualizare și afirmare profesională în zona influenței sociale pentru formarea rezistenței la presiunile și exigențele lumii contemporane [Apud, 25].

Descrierea situației în domeniu și identificarea problemei de cercetare. Semnificația teoretică a noțiunii de *asertivitate* este elucidată în psihologie, sociologie și în domeniul *Pedagogia culturii emoționale*, prin explicații științifice ale fenomenului, descrise de către autori consacrați: la debutul apariției conceptului - A. Salter (intersecția an. 1950 - 1960), J. Wolpe și A. Lazarus (1970), care au introdus în psihoterapia americană termenul *asertivitate*, prin care se înțelege comportamentul prin care subiectul își susține punctul de vedere personal, cu fermitate, fără a fi agresiv” [53], (B. Alberti și M. Emmons, 1974) [52], E. Кристофф, К. Келли, J. Wolfe, P. Lange ș. a. (mijlocul anilor 1990 al sec. al XX-lea) [54], (J. Cottreaux, 1999) „*comportamentul asertiv* permite persoanei atingerea intereselor personale, apărarea propriului punct de vedere fără anxietate, exprimarea sinceră a sentimentelor, apărarea propriilor drepturi fără a le încălca pe ale altora”; „*asertivitatea* implică capacitatea oamenilor de a-și revindeca drepturile și a-și realiza scopurile cu încredere și demnitate având următoarele

componente: responsabilitatea, exprimarea stimei de sine, demonstrarea încrederii și a orientării pozitive, a capacității de ascultare activă și înțelegere, de găsim a compromisului și a soluțiilor pentru situații complicate” (B. Петровский); „**comportamentul asertiv** ca fiind dreptul fundamental al fiecărui individ” (M. Smith, 1975); (J. Wolfe, 1982) definește **comunicarea asertivă** prin „exprimarea oricărei altei emoții decât anxietatea persoanei”; autorii P. Lange și A. Jacobowski, 1976, precizează „**comunicarea asertivă** presupune stabilirea relațiilor interpersonale prin exprimarea onestă și relativ directă a gândurilor și sentimentelor ce sunt social adecvate și în care se ține cont de sentimentele și bunăstarea altor oameni”; „**asertivitatea** implică apărarea drepturilor personale și exprimarea gândurilor, sentimentelor și convingerilor în mod direct, onest și adecvat, fără a viola drepturile altei persoane”; „**comportamentul asertiv** vizează acțiunile persoanei orientate spre propriile interese, pentru autoapărare fără anxietate, pentru exprimarea onestă a sentimentelor sau pentru exersarea propriilor drepturi fără a renege drepturile altora” (B. Alberti și M. Emmons, 1970); „**asertivitatea** este abilitatea de a spune *nu*, de a exprima sentimentele pozitive și negative, de a iniția, continua și finisa o conversație generală precizând categoriile asertivității: a da și a primi complimente; a face solicitări, a iniția și a menține o conversație, apărarea drepturilor; refuzul cererilor, exprimarea opiniilor personale, a nemulțămirilor, a mâniei și a sentimentelor pozitive” (A. Lazarus, 1973); „**comportamentul asertiv** presupune rezolvarea efectivă a problemei (A. Galossi și M. Galossi, 1977); „**comportamentul asertiv în comunicare** rezidă în abilitatea de a căuta, menține sau de a intensifica refortificarea într-o situație interpersonală prin intermediul exprimării sentimentelor sau a dorințelor”(J. Heimberg, D. Moutgomery, C. Madsen,1977)”; „**modelul comportamentului asertiv** presupune capacitatea individului de a refuza o solicitare pe care nu dorește s-o îndeplinească deoarece contravine propriilor nevoi” (A. Rich și R. Schroeder, 1976); M. Смит, 1990) și alte semnificații dezvoltate în timp de către autori. Preocupările autorilor privind studiul paradigmei comunicării asertive sunt justificate în ultimii ani de apariția unui număr considerabil de studii în care se demonstrează importanța dezvoltării asertivității pedagogice pentru o mai bună comunicare și integrare în mediul profesional.

Importanța descrierii paradigmei actuale a comunicării asertive și a formării în acest scop a asertivității studenților pedagogi rezultă: din misiunea învățământului superior pedagogic de a pregăti cadre didactice capabile să acționeze autonom, liber și responsabil în mediul profesional, conduita neîncrezută devenind cauza eșecului profesional. Cercetarea specificului formării asertivității pedagogice a cadrelor didactice pentru comunicarea asertivă este impusă de exigențele societății contemporane **la nivel axiologic: vigilența, agerimea minții, sociabilitatea, măiestria și diplomația în comunicare, autoreglarea emoțională, abordarea realistă, rezistența la stres și la nivel praxiologic** prin necesitatea unor strategii eficiente de formare a asertivității pedagogice în perioada pregătirii profesionale a cadrelor didactice etc.

Reperle epistemologice ale cercetării s-au constituit pe fundalul unui sistem de idei reprezentate de: teoria privind Pedagogia culturii emoționale (D. Chabot, 2005) [Apud, 19]; teoria *interacțiunii sociale* (T. Felson); teoria muncii emoționale [Apud, 16]; teoria

culturii emoționale, metodologia cercetării și tehnologia dezvoltării culturii emoționale (M. Cojocaru-Borozan) [17]; paradigma actuală a Pedagogiei culturii emoționale, 2014) etc. [16]; teoria culturii emoționale (M. Cojocaru-Borozan) [Apud, 19]; teoria maximizării afective (M. Hammond); teoria disciplinării emoționale (Ch. Manz) [Apud, 18]; teoria educației bazate pe inteligență emoțională (D. Goleman) [28]; teoria conflictului (M. Weber), teoria frustrare-agresivitate (S. Dollard, M. Berkowitz); teoriile sociologice (Em. Durkheim); teoriile din domeniul educației - teoria constructivismului (P. Bordieau) [24].

Problematica studierii paradigmei comunicării asertive include manifestarea în învățământ (din partea cadrelor didactice și a elevilor) a diferitor forme de *agresivitate*: (a) *hiperexcitabilitatea*; (b) *impulsivitatea*; (c) *propulsivitatea*, exprimată prin manifestări ale inconștientului care cer o satisfacere imperioasă a dorinței de împlinire; (d) *violența*, reflectată în agresiune conștientă sau inconștientă, având ca și *consecințe* - sentimentele de vină, rușine, deteriorarea relațiilor personale, contra-agresivitate din partea celor din jur, alienare, neînțelegere și lipsa simpatiei din partea celorlalți; lipsa succesului pe termen lung, ignorarea sau umilirea opiniilor celorlalți, sarcasmul, controlul sau dominarea discuțiilor, acceptarea doar a părerilor proprii, vorbirea cu voce ridicată, gesturi agresive.

Cadrelor didactice insuficient de asertive în comunicare în situații profesionale și sociale nu luptă pentru drepturile lor și se simt incomod atunci, când trebuie să facă observație. Se constată lipsa sau insuficiența competenței de comunicare asertivă atât la studenți, cât și la cadrele didactice școlare, ce trebuie să se reflecte în raportul student-student, student-profesor sau, raportul profesor-profesor, profesor-student. B. Rogers (2003) a observat că **lipsa de asertivitate a cadrelor didactice derivă din particularitățile lor de personalitate, din dorința de a fi aprobate de elevi** în condiții de ordine și disciplină. Aceste conflicte de natură implicită sau explicită ar putea fi prevenite sau rezolvate prin învățarea comunicării asertive.

Importanța studierii problemei rezultă din contradicțiile: (a) între exigențele formării profesionale ale cadrelor didactice privind asertivitatea pedagogică și complexitatea dezvoltării acestei competențe; (b) între frecvența conflictelor pedagogice generate de agresivitatea sau pasivitatea cadrelor didactice și oportunitățile pe care le crează paradigma comunicării asertive; (c) între insuficiența studierii acestei dimensiuni a culturii profesionale a cadrelor didactice și particularitățile comunicării educaționale.

Problema cercetării constă în caracterul incert al conținutului paradigmei comunicării asertive și necesitatea elaborării unei Tehnologii de integrare a PCA în formarea profesională a studenților pedagogi pentru comunicarea asertivă în mediul educațional.

Direcțiile de soluționare a problemei cercetării ar putea fi: (a) clarificarea semnificației conceptelor operaționale ale cercetării: asertivitate, paradigmă, comunicare asertivă, asertivitate pedagogică etc.; (b) conceptualizarea PCA și identificarea mecanismelor comunicării asertive; (c) elaborarea Tehnologiei de integrare a PCA în formarea profesională a studenților pedagogi pentru comunicarea asertivă și alte acțiuni aferente cercetării orientate spre renovarea sistemului de formare a cadrelor didactice.

Scopul cercetării: formarea asertivității pedagogice prin integrarea paradigmei comunicării asertive în pregătirea profesională inițială a studenților.

Obiectivele investigației vizează:

1. determinarea fundamentelor teoretice ale paradigmei comunicării asertive;
2. abordarea paradigmatică a formării profesionale a cadrelor didactice pentru comunicarea asertivă;
3. elaborarea și întemeierea științifică a conceptului integrativ „Paradigma comunicării asertive a cadrelor didactice” (PCACD) și a termenului *asertivitate pedagogică*;
4. stabilirea specificului și a nivelurilor de formare la studenți a asertivității pedagogice;
5. identificarea și elucidarea semnificației teoretice a mecanismelor comunicării asertive a cadrelor didactice;
6. descrierea valorilor obținute experimental din aplicarea *Tehnologiei de integrare a paradigmei comunicării asertive în formarea profesională inițială a studenților pedagogi*.

Metodologia cercetării științifice a presupus aplicarea în demersul investigațional și experimental a metodelor: *teoretice*: documentarea științifică, modelarea, comparația, analiza, sinteza; *metode praxiologice*: observarea, conversația; *experimentale*: experimentul pedagogic, observația, chestionarul, inventarul de valori; *de măsurare a datelor experimentale*: prelucrarea matematică a datelor experimentale.

Noutatea și originalitatea științifică a cercetării sunt justificate de: examinarea și sistematizarea fundamentelor epistemologice ale paradigmei comunicării asertive; determinarea impactului celor mai reprezentative paradigme ale pedagogiei asupra stabilirii esenței paradigmei comunicării asertive; elaborarea și întemeierea științifică a conceptului integrativ *Paradigma comunicării asertive a cadrelor didactice*; definirea termenului de asertivitate pedagogică; formularea și valorificarea experimentală a criteriilor, indicatorilor și a valorilor asertivității pedagogice, ce permit comunicarea asertivă, contribuind la afirmarea culturii profesionale a cadrelor didactice.

Problema științifică soluționată în cercetare constituie: fundamentarea teoretică și praxiologică a PCA (*în baza principiilor CA, a criteriilor de evaluare, a indicatorilor, a valorilor AP, a mecanismelor CA*) și a Tehnologiei de integrare a PCA în formarea profesională inițială a studenților, fapt care a generat renovarea curriculumului de formare a cadrelor didactice cu scopul dezvoltării asertivității pedagogice, în perspectiva consolidării autorității sociale a profesiei didactice.

Semnificația teoretică a cercetării este confirmată prin: stabilirea fundamentelor teoretice ale paradigmei comunicării asertive; elaborarea și argumentarea funcționalității mecanismelor comunicării asertive a cadrelor didactice; elucidarea specificului și stabilirea nivelurilor de formare la studenți a asertivității pedagogice; sistematizarea ideilor științifice privind paradigma comunicării asertive; crearea noilor cunoștințe despre asertivitatea pedagogică în domeniul *Pedagogiei universitare* și a *Pedagogiei culturii emoționale*.

Valoarea aplicativă a cercetării constă în: contribuirea teoretico-praxiologică la integrarea paradigmei comunicării asertive în curriculumul pedagogic universitar; stabilirea specificului și a nivelurilor de formare la studenți a asertivității pedagogice; elaborarea și validarea experimentală a *Tehnologiei de integrare a PCA în formarea profesională inițială a studenților pedagogi*.

Rezultatele științifice principale înaintate spre susținere:

1. Paradigma comunicării asertive a cadrelor didactice constituie un model teoretic, elaborarea căruia a fost determinată de exigențele câmpului muncii în domeniul învățământului, asertivitatea pedagogică fiind una dintre competențele sociale și profesionale, transferabile în activitatea educațională, apreciată constant de comunitatea pedagogică. Orientarea și consilierea studenților pedagogi pentru valorile profesionale se referă la autorealizarea socio-profesională și se datorează fenomenului competitivității și angajării pe piața muncii, generând nevoia redimensionării valorilor în sensul de aliniere la valorile Uniunii Europene, între care asertivitatea este competența ce asigură afirmarea profesională a cadrelor didactice.

2. Tehnologia de integrare a paradigmei comunicării asertive în formarea profesională a studenților pedagogi reflectă direcțiile de pregătire profesională ale cadrelor didactice, clar definite prin competențele descrise în Cadrul European al Calificărilor, impulsionate de ritmul schimbărilor socio-culturale și oportunitățile de dezvoltare în carieră, etapa formării inițiale constituind startul integrării socio-profesionale a studenților pedagogi posibilă prin autoafirmare profesională.

3. Consolidarea statutului social și a autorității profesiei de pedagog determină calitatea vieții profesionale a cadrelor didactice prin preocuparea pentru autoafirmare și avasare în carieră. Stilul asertiv de comunicare, perceput actualmente ca un predictor al reușitei în carieră, apare ca expresie a experienței profesionale, având ca nucleu configurația competențelor, a trăsăturilor de personalitate, caracter și imaginea de sine pozitivă, reglate prin normele profesionale ale comunității pedagogice. Asertivitatea pedagogică *se exprimă într-un complex de cunoștințe, capacități, atitudini în raport de interdependență, afirmate în contextul socio-profesional* ca produs al ieșirii din procesul integrării paradigmei comunicării asertive în formarea profesională inițială a studenților pedagogi.

Implementarea rezultatelor științifice a fost realizată prin mediatizarea elaborărilor teoretice privind Paradigma comunicării asertive și experimentarea *Tehnologiei de integrare a paradigmei comunicării asertive în formarea profesională inițială a studenților pedagogi* în învățământul universitar (UPSC „I. Creangă” și a USARB) în perioada anilor 2012 - 2016.

Aprobarea și validarea rezultatelor științifice este asigurată de prezentarea rezultatelor investigației în monografie individuală, ghid metodologic universitar, note de curs universitar, în reviste științifice de specialitate, comunicări în cadrul forurilor științifice internaționale și naționale, în analele doctoranzilor, în ședințele catedrei *Științe ale educației* a UPSC.

Publicațiile la tema tezei: 10 lucrări științifice: monografie (1) [3]; ghid metodologic (1) [8], note de curs (1) [5], articole în culeri științifice (2) [9], [6]

articole în reviste științifice (2) [4], [7] și participări la foruri științifice naționale și internaționale (3) [10], [11], [12].

Volumul și structura tezei include adnotări în limbile română, rusă și engleză, introducere, 3 capitole descrise în 128 de pagini de text de bază, concluzii generale și recomandări, bibliografie din 300 surse, 8 anexe.

Concepte-cheie: comunicare, comunicare asertivă (C.A.), paradigme ale pedagogiei, paradigma comunicării asertive (P.C.A.), competență, asertivitate, asertivitate pedagogică (A.P.), formare profesională a studenților pedagogi (F.P.S.P.).

Lista abrevierilor utilizate include sintagme terminologice: *în limba română:* C.A – comunicare asertivă, A.P – asertivitate pedagogică, P.C.A – paradigma comunicării asertive, P.C.A.C.D – paradigma comunicării asertive a cadrelor didactice, F.P.I. – formarea profesională inițială, P.C.E – pedagogia culturii emoționale; *în limba rusă:* A.O – ассертивное общение, П.А – педагогическая ассертивность, П.А.О – парадигма ассертивного общения, П.А.О - парадигма ассертивного общения, Н.П.П – начальная профессиональное подготовка, ПЭК – педагогика эмоциональной культуры; *în limba engleză:* P.A - pedagogical assertiveness, A.T - assertiveness training, A.C.P - assertive communication paradigm, T.A.C.P - teachers assertive communication paradigm.

CONȚINUTUL TEZEI

În **Introducere** este argumentată actualitatea și importanța temei investigate, este formulată problema cercetării și direcțiile de soluționare, scopul și obiectivele, sunt descrise valorile științifice și praxiologice create în cercetare, care demonstrează noutatea și originalitatea științifică a investigației.

CAPITOLUL 1. „Fundamente teoretice ale paradigmei comunicării asertive prezintă descrierea conținutului științific al conceptelor *asertivitate* [25], *paradigmă* [30], *comunicare asertivă* [7], *personalitate asertivă* [11], examinat din multiple puncte de vedere prin incursiune în istoria apariției și dezvoltării acestora în literatura științifică. Preluat din cultura americană termenul *asertivitate* semnifică „știința de a spune nu fără a te simți vinovat”, adică competența de a-ți spune curajos punctul de vedere, semnificație valorificată și dezvoltată în lucrările cercetătorilor americani: A. Salter, J. Wolpe, P. Lange, A. Jacobowski ș. a. care afirmă că, nevoile merită a fi exprimate și valorizate [26]. Conceptul de *asertivitate* astăzi are mai multe conotații valorice: „exprimarea opiniilor, convingerilor și a trăirilor emoționale, raportându-le la reacțiile afective ale interlocutorului și fără a afecta drepturile acestuia” (Dicționarul de pedagogie, 2016); „asertivitatea, presupune: a-ți afirma drepturile; a te pronunța clar și constructiv, chiar în absența unei dovezi tangibile; a-ți spune părerea fără rețineri, adesea în fața unor interlocutori ostili”; „caracter de aserțiune, asertoric (DEX, 2009); „comportament caracterizat printr-o declarație sigură, ce afirmă punctul de vedere al persoanei”; „încrăzător și direct în relațiile de comunicare” (Dicționarul Dorland, 2008). Sintetizând definițiile prezentate, conchidem că *asertivitatea* presupune exprimarea opiniilor, convingerilor, afirmarea drepturilor personale fără a sfida drepturile altuia, încredere și fermitate în comunicarea interpersonală.

Incursiunea teoretică în istoricitatea conceptelor de *paradigmă*, *asertivitate* și *comunicare asertivă* a permis constatarea despre deficitul cercetărilor privind fenomenul asertivității și a determinat necesitatea sintetizării științifice a celor mai importante teorii, concepte, modele, principii și valori ale comunicării asertive, importante pentru identificarea fundamentelor teoretice ale paradigmei comunicării asertive. Examinarea atentă a asertivității a generat descoperirea unor incertitudini în definirea ariei de cercetare și cunoaștere a PCA. Luând în considerație valoarea axiomatică a cercetărilor din domeniul pedagogiei universitare și a pedagogiei culturii emoționale, de real folos pentru întemeierea științifică a PCA au fost paradigmele și modelele teoretice ale asertivității și a comunicării asertive.

Abordarea paradigmatică a formării profesionale pentru comunicarea asertivă a cadrelor didactice a condus la determinarea *specificului asertivității pedagogice în termeni de valori conform celor trei clustere*: *clusterul atitudinilor asertive* care include (orientarea spre eficiență, inițiativă, spontaneitate pozitivă), *clusterul capacităților asertive* care include (planificarea, comunicarea empatică, construirea relațiilor interpersonale, negocierea) și *clusterul cunoștințelor privind PCA*.

Asertivitatea pedagogică este o competență socio-profesională de autoactualizare și autoafirmare profesională în comunicarea pedagogică, ce apare ca rezultat al formării unui ansamblu de atitudini, capacități și cunoștințe învățate având ca efecte pe termen lung - îmbunătățirea relațiilor sociale, dezvoltarea încrederii în sine, consolidarea competenței de a lua decizii responsabile, dezvoltarea capacităților de management al conflictelor și funcționalitatea competențelor profesionale [3].

Comunicarea asertivă a profesorului este comportamentul de autoafirmare profesională a cadrelor didactice, ce apare ca soluție pentru satisfacerea trebuinței de autoactualizare și a nevoii de stimă și respect, exprimat în următoarele valori: motivație către succes, încredere în sine, orientare comunicativă, exprimarea stimei de sine, perseverență, afirmare de sine, disciplină emoțională, comunicare constructivă, autonomie profesională, eficiență pedagogică, autodezvăluire, generând interacțiuni comunicative eficiente și inserție socio-profesională de succes [8, p. 38].

Competența de comunicare asertivă (CCA) vizează ansamblul integrat de cunoștințe, capacități, atitudini (*comunicative, motivație către succes, libertatea de a alege, autodezvăluire, încrederea în sine, afirmare de sine, comunicare empatică, integrare, îmbunătățirea relațiilor inter/intrapersonale ș. a.*) exersate adecvat în diferite situații, mobilizând resursele interne și externe pentru atingerea scopului în contextul experienței socioprofesionale. Comunicarea asertivă indică poziția pe care cadrele didactice o ocupă în comunitatea pedagogică. Bucuria și amărăciunea, supărarea și spaima, îndrăzneala, atracția pentru activitate sau plictisul, inspirația și indignarea depind de statutul profesional al cadrelor didactice, care explică calitatea relațiilor interpersonale în comunicarea pedagogică.

Conținutul capitolului descrie într-o perspectivă paradigmatică contextul de formare profesională a cadrelor didactice pentru comunicarea asertivă, ce permite enumerarea unor argumente teoretice și praxiologice privind necesitatea dezvoltării asertivității pedagogice prin integrarea conținuturilor specifice paradigmei actuale a

comunicării asertive în sistemul de pregătire profesională a cadrelor didactice. Din ansamblul larg al tehnologiilor de formare a cadrelor didactice ne-am orientat spre **modelele strategice de formare profesională a cadrelor didactice** care includ **modelele comunicării asertive**: *modelul incitativ-personal* (bazat pe stimularea motivației și pe dezvoltarea potențialului individual), *modelul achiziției prin inserție socială* (bazat pe învățarea profesiei în context real), *modelul umanist* (care urmărește dobândirea culturii generale, formarea intelectualilor) și *modelul tehnicist* (centrat pe dobândirea culturii profesionale, în vederea formării specialiștilor, a specialiștilor) [37, p. 45], care au devenit repere conceptuale în cercetarea paradigmei comunicării asertive.

CAPITOLUL 2. Axa conceptuală a paradigmei comunicării asertive a cadrelor didactice conține descrierea Paradigmei comunicării asertive în perspectivă axiologică și rezultatul evaluării premiselor dezvoltării asertivității pedagogice în universitate. S-a constatat la etapa preliminară a experimentului pedagogic că programele de studiu ale UPS „I. Creangă” prin cursurile universitare, finalitățile de studiu și competențele profesionale, proiectate în curriculum, avansează implicit în standarde de formare profesională comportamente specifice asertivității pedagogice, creând astfel, oportunități pentru valorizarea conținuturilor privind paradigma comunicării asertive. Constatăm, faptul că deși la nivel național și internațional există anumite cercetări ce reflectă valorile asertivității pedagogice, totuși competența profesională vizată este insuficient formată în procesul pregătirii inițiale. Studiul determinărilor sociale privind nevoia învățării comunicării asertive în lumea contemporană a condus la ideea despre **necesitatea întemeierii științifice a conceptului pedagogic Paradigma comunicării asertive a cadrelor didactice și a termenului de asertivitate pedagogică.**

Literatura de specialitate consultată cu privire la asertivitate nu oferă posibilitatea de a evalua valorile specifice asertivității pedagogice. Din aceste considerente metodologia de cercetare a fost elaborată în baza unor instrumente de cercetare selectate și redactate de la autorii ce au studiat fenomenul asertivității, proiectate în conformitate cu variabilele cercetării experimentale ce vizează atitudinile pedagogice asertive. **Valorile asertivității pedagogice sunt în același timp și valori ale comunicării asertive a cadrelor didactice.**

Paradigma comunicării asertive este penetrată de valorile sociale ce impune necesitatea **afirmării deschise/explicite a valorilor profesionale.**

Examinarea competențelor profesionale ale studenților pedagogi în partea experimentală a cercetării a fost orientată spre aprecierea calității și a nivelului de formare a elementelor constitutive ale asertivității pedagogice, ca una dintre competențele cadrelor didactice necesare afirmării în câmpul profesional.

Cercetarea pedagogică experimentală este concepută în cheia paradigmei comunicării asertive a cadrelor didactice prin **variabilele cercetării experimentale**, reprezentate de **valorile paradigmei comunicării asertive**: *motivația către succes, încredere în sine, exprimarea stimei de sine/de alții, perseverență, auto-actualizare, disciplină emoțională, comunicare constructivă, autonomie profesională, eficiență pedagogică, integrare socială.*

Obiectivele cercetării experimentale presupun determinarea gradului de formare a asertivității pedagogice a studenților pedagogi în procesul de formare profesională inițială; aplicarea metodologiei de evaluare a asertivității pedagogice; interpretarea datelor experimentale obținute din cercetarea A.P.

Experimentul pedagogic s-a desfășurat în perioada anilor 2012-2016 pe un eșantion de 120 subiecți.

Tabelul 1. Designul cercetării asertivității pedagogice

Metode de investigație	Eșantion total (120 subiecți)
<p>Chestionar pentru evaluarea asertivității pedagogice (adaptat după M. Argyle, 1998 și M. Constantinescu, 2004) (etapa de constatare)</p> <p>Inventar de valori ale asertivității pedagogice (adaptat după S. Chelcea, 1993) (etapa de validare)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • EE Total – 60 subiecți, studenți UPS „I. Creangă”, inclusiv: <ul style="list-style-type: none"> - (16 studenți), an. I și an. II (16 studenți), Facultatea Pedagogie, specialitatea Pedagogie și limba engleză, frecvență zi; - (18 studenți), an. I și an. II, Facultatea Pedagogie, specialitatea Pedagogie socială, frecvență zi; - (26 studenți), an. I și an. II, Facultatea Pedagogie, specialitatea Pedagogie, frecvență redusă; • EC Total – 60 subiecți, studenți de la Facultatea Științe ale Educației, Psihologie și Arte, Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți (USARB), Specialitățile: <ul style="list-style-type: none"> - (1) Pedagogie în învățământul primar și Pedagogie preșcolară (frecvență zi/redușă); - (2) Pedagogie în învățământul primar și Limba engleză (frecvență zi), - (3) Pedagogie (frecvență redusă).

Constatăm la etapa de evaluare a gradului de formare a valorilor asertivității pedagogice că, efectele dezvoltării deficitare a asertivității în comunicarea profesională apar în cazul în care: (a) capacitățile pe care le încorporează asertivitatea nu se formează și nu se dezvoltă, se înregistrează blocaje în calea comunicării, a exprimării informației, a gândurilor, a sentimentelor, apare neîncrederea, nesiguranța și insuccesul social; (b) nu sunt stimulate intențiile de afirmare de sine care generează sentimentul inutilității propriului punct de vedere și a dreptului de a-l susține; (c) apare ideea refuzului celorlalți de a accepta spațiul social propriu; (d) scăderea stimei de sine; (e) inabilitatea de a susține propriile păreri sau incapacitatea de a crea imagine pozitivă despre sine, ce conduce la consolidarea atitudinilor pasive sau agresive în mediul profesional, ineficiente în atingerea obiectivelor proiectate; (f) nu se atestă susceptibilitatea la contagiune emoțională; (g) aprecierea superficială a repertoriului emoțional al educaților; (h) reactivitatea emoțională externă neadecvată în comunicare; (i) tendința de a fi impresionat de experiențele pozitive ale altora în comunicare; (j) tendința de a fi impresionat de experiențele emoționale negative ale altora.

Se constată faptul că cele mai slab dezvoltate apar următoarele valori ale asertivității pedagogice: *perseverența, motivația către succes și stima de sine.*

Tabelul 2. Datele experimentale comparate cu privire la nivelul de formare la studenții a asertivității pedagogice (EE-EC, constatare)

Variabile	Scăzut				Mediu				Înalt			
	EE		EC		EE		EC		EE		EC	
	nr	%	nr	%	nr	%	nr	%	nr	%	nr	%
Motivație către succes	27	45,0	26	43,3	17	28,3	17	28,3	16	26,7	17	28,3
Încredere în sine	29	48,3	29	48,3	18	30,0	17	28,3	13	21,7	14	23,3
Exprimarea stimei de sine	25	41,7	24	40,0	18	30,0	18	30,0	17	28,3	18	30,0
Perseverență	26	43,3	26	43,3	18	30,0	17	28,3	16	26,7	17	28,3
Auto-actualizare	30	50,0	28	46,7	17	28,3	20	33,3	13	21,7	12	20,0
Disciplină emoțională	30	50,0	28	46,7	16	26,7	19	31,7	14	23,3	13	21,7
Comunicare constructivă	29	48,3	29	48,3	16	26,7	17	28,3	15	25,0	14	23,3
Autonomie profesională	31	51,7	30	50,0	17	28,3	18	30,0	12	20,0	12	20,0
Eficiență pedagogică	32	53,3	30	50,0	16	26,7	19	31,7	12	20,0	11	18,3
Integrare socială	31	51,7	30	50,0	17	28,3	18	30,0	12	20,0	12	20,0

Din punct de vedere pedagogic constatăm că datele înregistrate de ambele grupuri de subiecți sunt aproximativ aceleași. Putem aprecia că nivel înalt au demonstrat studenții la variabila *exprimarea stimei de sine* - 30 % și *motivația către succes* - 28,3 %; nivelul mediu: *autoactualizarea* - 28,3 %, ceea ce constituie insuficient pentru obținerea autorității deontologice în mediul profesional. La etapa de constatare nu se atestă diferențe semnificative între datele EE și EC.

Probleme de evaluare a asertivității pedagogice scot în evidență calitatea cunoștințelor, a capacităților și a atitudinilor asertive ce demonstrează gradul de pregătire a studenților pedagogi pentru comunicarea asertivă, respectând *principiul unității dintre cantitativ și calitativ* care impune utilizarea convergentă a conținutului termenului de comunicare asertivă. Studenții anului 1 prezintă un nivel satisfăcător de cunoștințe despre comunicare și despre cultura comunicării, în general, conștientizează specificul comunicării pedagogice, în special, nu pot explica exact, însă, semnificația conceptului de comunicare asertivă și termenul *paradigmă*. Studenții recunosc existența unor blocaje care îi determină să fie mai puțin capabili să-și afirme asertivitatea, se autoapreciază ca având dificultăți în afirmarea profesională. Din aceste considerente este necesară dezvoltarea asertivității pedagogice în perioada studiilor universitare. Constatăm faptul, că majoritatea respondenților apreciază înalt impactul comunicării asertive și confirmă ideea, că prin asertivitatea pedagogică poți atinge o carieră de succes, aceasta servind ca și premisă pentru dezvoltarea cadrelor didactice și la nivel personal.

Debutul în cariera didactică este anevoios din punctul de vedere al achiziției competențelor profesionale necesare pentru exercitarea rolurilor și afirmarea în comunicarea pedagogică.

Caracteristicile conduitei asertive ale studenților pedagogi de la anul 1 prezintă

existența unor **probleme de afirmare a Sinelui** ce reprezintă disciplina emoțională pentru stăpânirea impulsivității ce facilitează reușita comunicării asertive a studenților.

Aceste probleme generează nedezvoltarea **Sinelui social al studenților** ce consolidează interacțiunile comunicative a profesorului cu educații și conduce la recunoașterea socială. Studenții pedagogi își percep prin reflecție pedagogică propriile competențe, obiectivabile în performanțele sale care are un **impact relevant asupra dezvoltării profesionale în mediul universitar**.

Deficitul Sinelui prospectiv al studenților pedagogi se reflectă în reprezentările incerte ale studenților asupra sinelui așa cum va crește în cariera profesională în viitor. Se constată vagi planuri de viitor, de integrare profesională, incertitudini în descrierea rolurilor profesionale în sensul exercitării acestora, temeri și neclarități în asumarea responsabilităților, inițiative modeste de valorificare a sinelui în activitatea profesională.

Preocuparea pentru elaborarea axei conceptuale a PCA a determinat organizarea experimentului pedagogic de constatare cu scopul evaluării nivelului de formare a asertivității pedagogice care a permis relevarea unor **probleme de autoactualizare și autoafirmare profesională a cadrelor didactice**: (a) *subestimarea sinelui*, (b) *imaginea de sine incertă (componentă a A.P)*, denumită și conceptul de sine (self-concept), care generează neîncrederea în forțele proprii și în viitor, sugerându-ne necesitatea unor implicații pentru corecții psihologice, necesare în vederea dezvoltării imaginii de sine pozitive, inclusiv și la educați.

Conceptul integrativ „Paradigma comunicării asertive a cadrelor didactice”

Reperle conceptuale ale paradigmei comunicării asertive au fost delimitate în funcție de definiția *comunicării asertive* ca și conduită deontologică a cadrelor didactice în situație de comunicare profesională, ce apare ca soluție pentru satisfacerea trebuinței de dezvoltare personală și a nevoii de stimă, respect și se exprimă în motivație către succes, încredere în sine, orientare comunicativă, comunicare empatică, afirmare de sine, autodezvăluire și integrare de succes generând interacțiuni comunicative eficiente și inserție socio-profesională [3].

În conceptualizarea termenului integrativ paradigma comunicării asertive, am pornit de la examinarea multiplelor semnificații ale termenului de *paradigmă*, definită în literatura pedagogică ca „o construcție mentală, acceptată, ce oferă unei comunități științifice pe perioadă îndelungată o bază pentru crearea unei identități epistemologice și pentru rezolvarea unor probleme specifice”. În cadrul comunicării pedagogice corelația teoretică se accentuează pentru menținerea interacțiunilor ce dau unitate nucleului epistemic al ideilor care explică științific un fenomen. Ed. Morin **atribuie paradigmei anumite valori** ce au rol de a descrie conceptul prin caracteristici specifice [Apud, 34].

Autorul explică conceptul de *paradigmă* ca „principiu ce distinge legăturile fundamentale între câteva noțiuni cu funcție de control ale gândirii, exemplu, **model, situație ideală**” [Ibidem].

Paradigma comunicării asertive a cadrelor didactice constituie un sistem de idei științifice cu valoare de model teoretic integrativ și original la nivel de componente, susținut de nevoia de autoactualizare și motivația către succes, ce prezintă principiile și mecanismele comunicării asertive, orientate spre producerea valorilor

asertivității pedagogice, evaluabile în termeni de atitudini, capacități și cunoștințe specifice prin criterii și indicatori ai AP [3].

Prezentăm în continuare elementele constitutive ale paradigmei comunicării asertive a cadrelor didactice (Figura 1), elaborată în baza unor repere teoretice: teoria *interacțiunii sociale* (T. Felson); teoria conflictului (M. Weber), teoria *frustrare-agresivitate* (S. Dollard, M. Berkowitz); teoria culturii emoționale (M. Cojocaru-Borozan), teoria maximizării afective (M. Hammond); teoria disciplinării emoționale (Ch. Manz); teoria educației bazate pe inteligență emoțională (D. Goleman) [28]; teoria muncii emoționale; teoria culturii emoționale; metodologia cercetării și tehnologia dezvoltării culturii emoționale (M. Cojocaru-Borozan) [19]; teoria privind Pedagogia culturii emoționale (D. Chabot (2005), M. Cojocaru-Borozan, C. Zagaievschi (2014) [16, 50] etc.

În conceptualizarea paradigmei comunicării asertive am pornit de la

COMPONENTA I. Nevoia de auto-actualizare profesională care prezintă tendința de exprimare a Eu-lui profesional prin realizarea eficientă a intențiilor și aspirațiilor personale și profesionale, prin dorința de autorealizare, tendința de a deveni actualizat [39], actualizarea fiind resortul motivației pentru muncă.

COMPONENTA II. Motivația către succes reflectă motivele formării profesionale de afirmare de sine și integrare optimă. Profesiile înaintează un conținut specific de motive, ce influențează orientarea emoțională a personalității și dezvoltarea profesională. Satisfacția profesională depinde de corelația aspirației, capacități de realizare, de investițiile create de individ pentru prestigiul său socio-profesional.

Succesul profesional depinde în mod direct de anumite **motive ale formării profesionale**: (a) *motivul puterii* apare la persoanele ce țin sub control orice situație, (b) *motivul evitării insuccesului*, dependent de alții, subestimare; (c) *motivul conformării așteptărilor sociale* - exprimat prin tendința de a cuceri disponibilitatea celorlalți, prin tendința de a se ajusta/conforma la circumstanțele schimbătoare, menținându-și cu orice preț prestigiul; (d) *motivul autorealizării* exprimat prin orientarea spre valorificarea potențialului individual contribuie la dezvoltarea culturii emoționale a profesorului la diverse etape ale carierei, servind ca indicator al gradului de formare a culturii profesionale și (e) *motivul aprobării sociale* ca finalitate a comunicării asertive [Apud, 20, p. 125].

COMPONENTA III. Epistemologia comunicării asertive este reprezentată de fundamentele teoretice ale paradigmei comunicării asertive, identificate prin delimitarea atentă a celor mai reprezentative paradigme specifice pedagogiei: paradigma complexității, paradigma construcției cunoașterii pedagogice, paradigma discursului științific pedagogic, paradigma profesionalizării educatorului, paradigma identității profesionale etc. Epistemologia comunicării asertive este susținută teoretic și de **modelele strategice de formare profesională a cadrelor didactice**. Judecând asupra axiomei, lansate de El. Joiță (2005), „prin excelență profesia didactică presupune permanenta dezvoltare a cadrelor”, se evidențiază importanța pregătirii socioprofesionale în baza modelelor strategice de formare profesională a cadrelor didactice: *modelul incitativ-personal* (stimularea motivației și a potențialului individual), *modelul achiziției prin inserție socială* (învățarea profesiunii), *modelul umanist* (dobândirea culturii generale) și

modelul tehnicist (dobândirea culturii profesionale) [32, p. 45], care au devenit repere conceptuale în elaborarea paradigmei comunicării asertive.

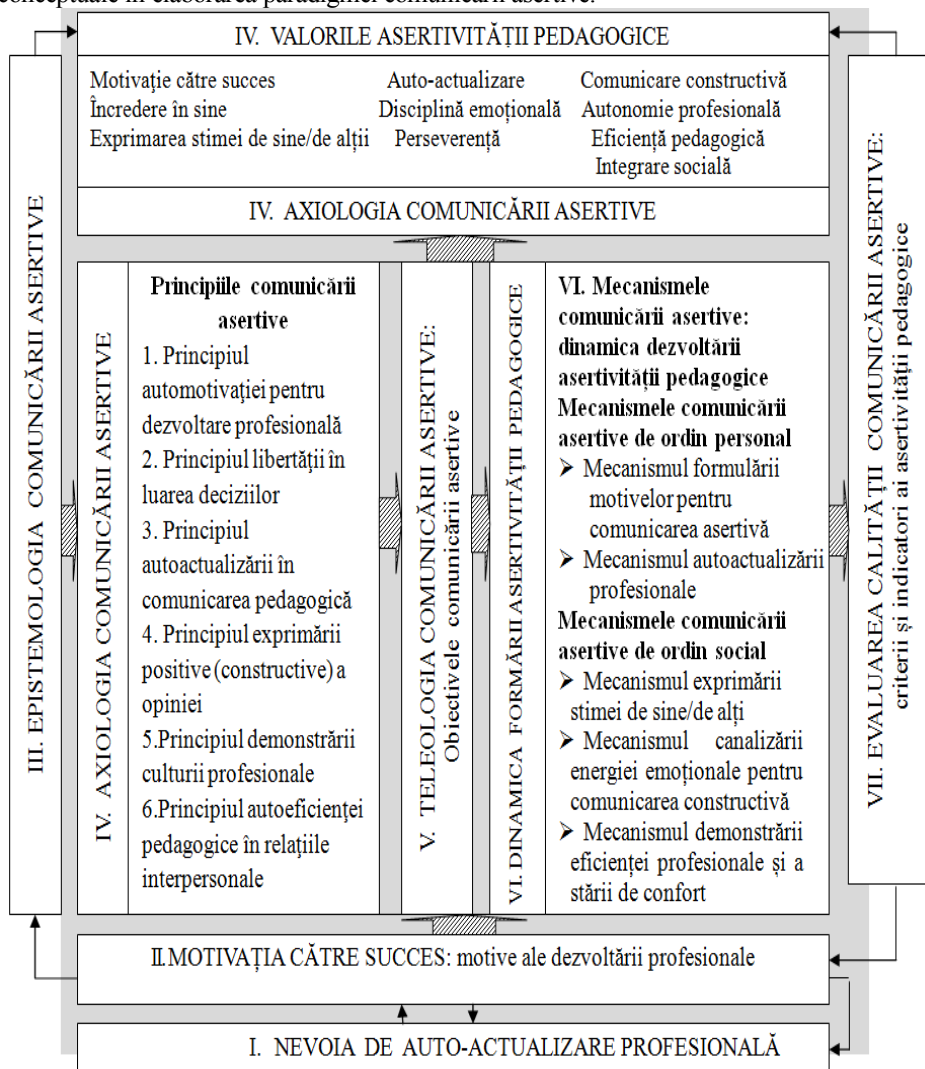

Fig. 1. Paradigma comunicării asertive a cadrelor didactice

COMPONENTA IV. Axiologia comunicării asertive prezintă caracteristicile asertivității pedagogice ce rezultă din redefinirea *comunicării asertive* și a conceptului *competență de comunicare asertivă* și vizează potențialul cadrelor didactice de a activa motivat și conștient cunoștințele, capacitățile și atitudinile în funcție de contextul social pentru a estima comportamentele proprii și ale celorlalți și a

le folosi eficient în realizarea obiectivelor didactice. **Principiile comunicării asertive**, determină cadrele didactice spre elaborarea și valorificarea practică a regulilor comunicării asertive: principiul automotivației pentru dezvoltarea profesională, principiul libertății în luarea deciziilor, principiul autoactualizării în comunicarea pedagogică, principiul exprimării pozitive (constructive) a opiniei, principiul afirmării culturii profesionale, principiul autoeficienței pedagogice în relațiile interpersonale. **Valorile asertivității pedagogice**: motivație către succes, încredere în sine, exprimarea stimei de sine/de alții, auto-actualizare, disciplină emoțională, perseverență, comunicare constructivă, autonomie profesională, eficiență pedagogică, integrare socială, *reprezintă axiologia comunicării asertive* și implică examinarea și valorificarea competențelor profesionale ale cadrelor didactice ce asigură realizarea rolului de manager al procesului educațional prin dobândirea treptată a autorității deontologice necesare pentru comunicarea asertivă.

COMPONENTA V. **Teleologia comunicării asertive** implică definirea finalităților privind dezvoltarea asertivității pedagogice. Studenții pedagogi învață să-și formuleze obiectivele comunicării asertive în perspectiva operaționalizării obiectivelor pentru educația asertivității elevilor: să conștientizeze necesitatea formării propriei identități profesionale; să formuleze motive și obiective specifice dezvoltării profesionale; să exprime înțelepciune pedagogică; să se afirme în mediul elevilor pentru a obține autoritate deontologică; să exprime ferm poziții și convingeri profesionale; să explice importanța culturii emoționale pentru promovarea în cariera pedagogică; să-și formeze imaginea de sine pozitivă în mediul profesional.

Realizarea obiectivelor cu referire la formarea profesională a asertivității pedagogice, necesară pentru comunicarea asertivă, implică formarea aparte a elementelor acestei competențe profesionale (AP) în termeni de atitudini, capacități și cunoștințe specifice (Tab. 3).

Tabelul 3. Structura și conținutul asertivității pedagogice

Atitudini	Capacități	Cunoștințe
<ul style="list-style-type: none"> • convingerea despre necesitatea dezvoltării profesionale; • convingerea privind importanța stimei de sine în afirmarea profesională; • conștientizarea nivelului autorității; • atitudinea critică în respectarea principiilor comunicării asertive; • convingerea despre suficiența gradului de inserție profesională; 	<ul style="list-style-type: none"> •capacitatea de a exprima interes spre dezvoltarea profesională; •capacitatea de a formula cu încredere în sine motivele dezvoltării profesionale; •capacitatea de a fi perseverent în comunicarea asertivă pentru promovarea în cariera pedagogică; •capacitatea de a explica motivația pentru dezvoltarea în carieră; 	<ul style="list-style-type: none"> • motivație; • motive profesionale; • asertivitate pedagogică; • principiile comunicării asertive; • mecanismele comunicării asertive (personale, sociale); • semnificația valorilor asertivității pedagogice; • carieră pedagogică; • autoactualizare; • autodezvăluire; • autoafirmare profesională; • autoevaluare critică;

Atitudini	Capacități	Cunoștințe
<ul style="list-style-type: none"> • convingerea despre oportunitatea determinării motivelor actualizării de sine profesionale; • conștientizarea gradului de autonomie și libertate în luarea deciziilor profesionale. 	<ul style="list-style-type: none"> • capacitatea de auto-actualizare în contextul profesional; • capacitatea de a respecta principiile comunicării asertive; • capacitatea de a fi eficient și constructiv în comunicarea pedagogică pentru integrarea socioprofesională. 	<ul style="list-style-type: none"> • stima de sine; • încredere în sine; • imaginea de sine; • indicatorii eficienței comunicării asertive; • criteriile de evaluare a asertivității pedagogice; • autonomia și libertatea în educație; • satisfacția profesională.

Deducem că, **asertivitatea pedagogică** este o competență socio-profesională de autoactualizare și autoafirmare profesională în comunicarea pedagogică, ce apare ca rezultat al formării unui ansamblu de atitudini, capacități și cunoștințe învățate, având ca efecte pe termen lung - îmbunătățirea relațiilor sociale, dezvoltarea încrederii în sine, consolidarea competenței de a lua decizii responsabile, dezvoltarea capacităților de management al conflictelor și funcționalitatea competențelor profesionale.

COMPONENTA VI. Dinamica formării asertivității pedagogice (*descrierea succintă a mecanismelor comunicării asertive*) depinde în mare parte de inițiativele de comunicare avansate de către profesori într-o manieră profesională de libertate și autonomie, relevanță, înțelepciune, curajul de a înfrunta temerile individuale, perseverența și conștientizarea profundă a gradului de succes profesional, rezultat din autodezvăluire și afirmare pedagogică, confirmate prin inserție profesională optimă.

Mecanismele comunicării asertive de ordin personal

1. Mecanismul formulării motivelor pentru comunicarea asertivă - vizează intervențiile comunicative profesionale ce apar în condițiile formulării concrete a motivelor dezvoltării profesionale. Cel mai frecvent motiv actualizat este *motivul spiritual*, legat de optimizare, autodepășire, autoactualizare, autoexprimare creativă și creșterea accesului la resursele interioare neutilizate.

2. Mecanismul autoactualizării profesionale - se referă la tendința expresivă a profesorului de a se autoafirma prin discursuri consacrate.

Mecanismele comunicării asertive de ordin social

3. Mecanismul exprimării stimei de sine/de alții - presupune demonstrarea explicită a încrederii și a stimei de sine; implică prezentarea stimei de alții ca și releu de menținere a interesului pentru comunicare.

4. Mecanismul canalizării energiei emoționale pentru comunicarea constructivă - explică originea energiei emoționale și necesitatea disciplinării emoționale pentru monitorizarea constructivă a comunicării în mediul școlar.

5. Mecanismul demonstrării eficienței profesionale și a stării de confort - se referă la demersul de edificare a autorității deontologice prin optimizarea calității discursului pedagogic până la atingerea stării de confort psihologic.

Abordarea axiologică a principiilor comunicării asertive permite analiza comprehensivă și prospectivă a P.C.A din perspectivele normativității pedagogice impunând **elaborarea criteriilor de evaluare a asertivității pedagogice și a indicatorilor calității comunicării asertive** necesare pentru evaluarea acțiunilor de formare a cadrelor didactice.

Asertivitatea pedagogică este rezultatul formării unui ansamblu de atitudini și capacități ce au ca efecte pe termen lung îmbunătățirea relațiilor sociale, dezvoltarea încrederii în sine, îmbunătățirea abilităților de a lua decizii responsabile, dezvoltarea abilităților de management al conflictelor, respectarea drepturilor, **formarea unui stil asertiv**, realizabil prin integrarea în conduita deontologică a valorilor asertivității pedagogice. Profesiunea este un mod de afirmare și integrare socială ce presupune învățarea unui stil asertiv de automotivare pentru autoafirmarea în domeniul de activitate.

COMPONENTA VII. **Evaluarea calității comunicării asertive** se va realiza prin aplicarea practică a criteriilor – indicatorilor și valorilor asertivității pedagogice, descrise în Tab. 4.

Tabelul 4. Corelația criterii - indicatori - valori ale asertivității pedagogice

Criteriile de evaluare a asertivității pedagogice	Indicatorii calității comunicării asertive	Valorile comunicării asertive
Motivație către succes	<ul style="list-style-type: none"> • orientarea motivațional-valorică • autodeterminare • autoevaluare obiectivă 	<ul style="list-style-type: none"> • motivat • conștient • interesat
Încredere în sine	<ul style="list-style-type: none"> • siguranță profesională • comunicare intrapersonală • reflecție personală și profesională • conștientizarea propriilor emoții 	<ul style="list-style-type: none"> • sigur • determinat • pozitiv • comunicativ
Exprimarea stimei de sine/ de alții	<ul style="list-style-type: none"> • formularea inițiativelor • atitudini prosociale • orientare valorică prosocială 	<ul style="list-style-type: none"> • interesat • concentrat • sociabil
Auto-actualizare	<ul style="list-style-type: none"> • exprimarea flexibilității emoționale • diferențierea stărilor emoționale • culturalizare emoțională • adaptarea conduitei comunicative 	<ul style="list-style-type: none"> • creativ • flexibil • competent • reflexiv
Disciplină emoțională	<ul style="list-style-type: none"> • stabilitate emoțională • diagnosticarea reacțiilor emoționale • aprecierea calității emoțiilor • evaluarea originii fenomenelor emoționale în activitatea pedagogic 	<ul style="list-style-type: none"> • sensibil • analist • experimentat • ordonat
Comunicare constructivă	<ul style="list-style-type: none"> • dispoziție comunicativă • luarea deciziilor emoționale adecvate • pronosticarea reacțiilor emoționale • rezonanță afectivă 	<ul style="list-style-type: none"> • echilibrat • hotărât • realist

Autonomie profesională	<ul style="list-style-type: none"> • comunicare empatică • satisfacție profesională • valorificarea situațiilor pedagogice • cunoașterea experiențelor emoționale 	<ul style="list-style-type: none"> • adaptat • empatic • afirmat
Eficiență pedagogică	<ul style="list-style-type: none"> • autodezvăluire • afirmarea de sine • flexibilitate emoțională 	<ul style="list-style-type: none"> • sociabil • investigator • spirit critic
Integrare socială	<ul style="list-style-type: none"> • adaptare creativă • inserție profesională • amplificarea continuă a stării de bine 	<ul style="list-style-type: none"> • creativ • integrat • mulțumit
Perseverență	<ul style="list-style-type: none"> • orientare spre succes • autoevaluare obiectivă 	<ul style="list-style-type: none"> • coerent • insistent

În concluzie, PCA constituie sinteza celor mai relevante teorii, paradigme, modele, principii, criterii și indicatori, dar și mecanisme ale comunicării asertive, care pot fi valorificate în descrierea asertivității pedagogice a studenților pedagogi, ca și competență profesională a cadrelor didactice necesară pentru comunicarea profesională în mediul profesional [3, p. 93].

Conceptualizarea PCA prin formularea unor criterii, indicatori și valori specifice au permis elaborarea finalităților de studiu, a conținutului și a strategiilor educative orientate spre formarea asertivității pedagogice la studenți în perioada studiilor universitare.

Capitolul 3. Axa tehnologică a integrării paradigmei comunicării asertive în formarea profesională inițială a studenților pedagogi include descrierea design-ului cercetării experimentale a comunicării asertive a studenților pedagogi în procesul pregătirii profesionale inițiale pentru integrarea conceptului pedagogic de paradigmă a comunicării asertive în curriculumul de formare inițială a cadrelor didactice. Axa tehnologică a integrării paradigmei comunicării asertive în procesul de formare profesională inițială a cadrelor didactice este reprezentată de Tehnologia integrării PCA care include trei stadii consecutive de acțiune investigativă pe direcția reconsiderării curriculumului de formare inițială a cadrelor didactice prin integrarea PCA în perspectiva dezvoltării asertivității pedagogice. În scopul formării asertivității pedagogice a studenților pedagogi pentru actualizare profesională prin afirmarea profesională în gestiunea eficientă a comunicării asertive în contextul educațional *a fost elaborată Tehnologia de integrare a paradigmei comunicării asertive în formarea profesională inițială a studenților pedagogi* (Fig. 2).

I. Curriculumul de formare profesională inițială a studenților pedagogi

Din rațiuni de dezvoltare curriculară a curriculumului de formare profesională a cadrelor didactice au fost introduse disciplinele de studiu cu statut opțional „*Comunicarea asertivă*” la anul 2, sem. 3 la specialitatea *Pedagogie socială* și la frecvență redusă în anul 3 sem. 6 și „*Asertivitatea pedagogică*” la anul 3, sem. 5 de studii la specialitatea *Pedagogie și limba engleză* și la *Pedagogie*, frecvență redusă.

II. Reperete teoretice și conceptuale ale comunicării asertive ce reprezintă paradigma comunicării asertive înscriu: *teorii, principii, paradigme, mecanisme ale comunicării asertive*: teoria *interacțiunii sociale* (T. Felson); teoria conflictului (M. Weber), teoria *frustrare-agresivitate* (S. Dollard, M. Berkowitz); teoria culturii emoționale (M. Cojocaru-Borozan) [18], teoria maximizării afective (M. Hammond);

teoria disciplinării emoționale (Ch. Manz) [Apud, 19]; teoria educației bazate pe inteligență emoțională (D. Goleman) [28]; teoria muncii emoționale; teoria culturii emoționale, metodologia cercetării și tehnologia dezvoltării culturii emoționale (M. Cojocaru-Borozan) [18]; teoria Pedagogia culturii emoționale (D. Chabot (2005), M. Cojocaru-Borozan, C. Zagaievschi (2014) etc. [16], [50].

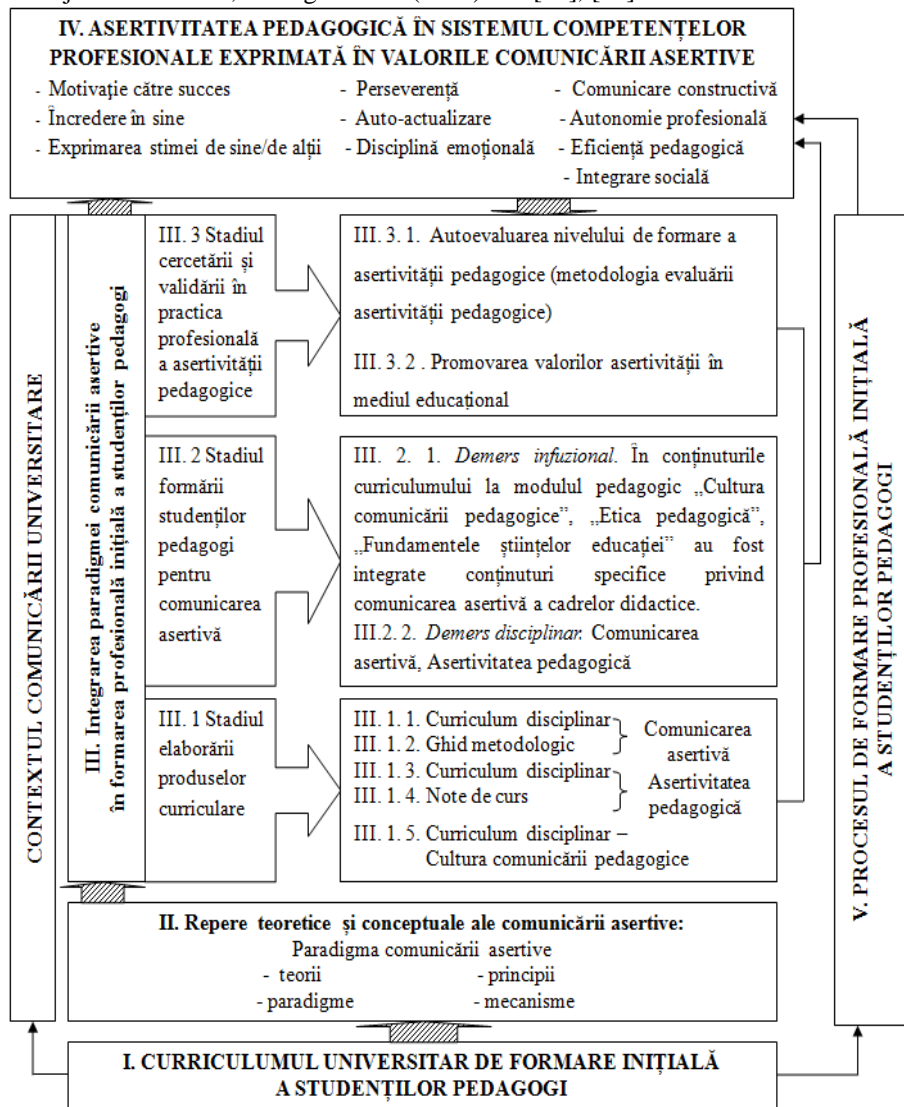

Fig. 2. Tehnologia de integrare a paradigmei comunicării asertive în formarea profesională inițială a studenților pedagogi

III. Integrarea PCA în formarea profesională inițială a studenților pedagogi prin publicarea resurselor curriculare universitare a vizat:

A. Introducerea cursului universitar opțional Comunicarea asertivă în planurile de studii la specialitatea *Pedagogie socială* (frecvență la zi) în semestrul 3 și la specialitatea *Pedagogie* (frecvență redusă), preconizat pentru studenții an. 2, de la facultatea *Pedagogie* (vezi Ghidul studenților).

B. Publicarea ghidului metodologic Comunicarea asertivă

C. Introducerea cursului universitar opțional Asertivitatea pedagogică, preconizat pentru studenții an. 3 de la facultatea *Pedagogie* a fost introdus în planurile de studii la specialitatea *Pedagogie* și limbă engleză (învățământ cu frecvență la zi) (vezi Ghidul studenților).

D. Publicarea notelor de curs Asertivitatea pedagogică pentru necesitățile studenților de formare a culturii pedagogice prin învățarea comportamentului asertiv în comunicare.

III.1. Stadiul elaborării produselor curriculare vizează curriculumul disciplinar și ghidul metodologic „*Comunicarea asertivă*” (2013) [8], apoi curriculumul disciplinar și notele de curs „*Asertivitatea pedagogică*” (2015) [5].

III.1.1. Cursul universitar opțional „Comunicarea asertivă”, preconizat pentru studenții an. 2, de la facultatea *Pedagogie* a fost introdus în planurile de studii la specialitatea *Pedagogie socială* (învățământ cu frecvență la zi) în semestrul 3 și la specialitatea *Pedagogie* (învățământ cu frecvență redusă) (vezi *Ghidul studenților*) (2013). **Curriculumul disciplinar „Comunicarea asertivă”** conține *finalitățile de studii* care au inclus următoarele *obiective*: să identifice specificul comunicării asertive a cadrelor didactice; să descrie funcțiile și principiile comunicării asertive; să valorifice dimensiunile comunicării asertive în discursul pedagogic; să formuleze obiective de dezvoltare a competenței de comunicare asertivă; să elaboreze un program individual de autodezvoltare prin comunicarea asertivă; să evalueze gradul de formare a asertivității pedagogice utilizând indicatorii și criteriile specifice comunicării asertive; să utilizeze descriptorii de performanță în autoevaluarea nivelului de formare pentru comunicarea asertivă a studenților.

III.1.2. Ghidul metodologic „Comunicarea asertivă” [8] a fost elaborat în sprijinul cadrelor didactice universitare, destinat în mod special studenților în vederea pregătirii pentru seminariile universitare. Pentru valorificarea praxiologică a conținuturilor indicate în ghidul metodologic au fost elaborate activități de seminarii prin anumite întrebări, teme de reflecție și activități de învățare: Seminarul 1. *Clarificări conceptuale privind comunicarea asertivă*, Seminarul 2. *Conexiuni teoretice pentru construcția paradigmei comunicării asertive*, Seminarul 3. *Interdependența între asertivitatea pedagogică și cultura emoțională a profesorului*, Seminarul 4. *Evaluarea competenței de comunicare asertivă a profesorilor*, Seminarul 5. *Educația pentru comunicarea asertivă în contextul noilor provocări ale educației*.

III.1.3. Cursul universitar opțional „Asertivitatea pedagogică”, preconizat pentru studenții an. 3 de la facultatea *Pedagogie* a fost introdus în planurile de studii la specialitatea *Pedagogie* și limbă engleză (învățământ cu frecvență la zi) (vezi *Ghidul*

studenților, 2013). Curriculumul disciplinar „Asertivitatea pedagogică” include următoarele *finalități de studiu*: să prezinte o viziune generalizată asupra paradigmei comunicării asertive; să descrie motivele dezvoltării profesionale și factorii motivației către succes; să cunoască repererele epistemologice ale comunicării asertive; să demonstreze cadrul de aplicare a principiilor comunicării asertive; să explice axiologia comunicării asertive la nivelul principiilor și a valorilor comunicării asertive; să formuleze obiective ale comunicării asertive; să descrie argumentat funcționalitatea mecanismelor comunicării asertive pentru a arăta dinamica dezvoltării asertivității pedagogice; să evalueze eficiența comunicării asertive în baza unor criterii și indicatori specifici.

III.1.4. Elaborarea Notelor de curs „Asertivitatea pedagogică” [5] a fost elaborat în sprijinul studenților în vederea pregătirii pentru seminariile universitare și are la bază ideea despre nevoia de auto-actualizare profesională a studenților pedagogi, care se prezintă prin tendința de exprimare a Eu-lui profesional prin actualizare de sine, prin realizarea eficientă a intențiilor și aspirațiilor personale și profesionale, motivația către succes reflectând motivele formării profesionale de afirmare de sine și integrare optimă.

III.1.5. Renovarea teleologică a curriculumului disciplinar „Cultura comunicării pedagogice” prin inserarea temelor specifice dezvoltării A.P și comunicării asertive a cadrelor didactice în conținuturile curriculumului scris la modulul Pedagogie „Cultura comunicării pedagogice”, „Etica pedagogică”, „Fundamentele științelor educației”.

III.2. Stadiul formării profesionale a studenților pedagogi pentru comunicarea asertivă în mediul educațional s-a produs prin mediatizarea conținuturilor privind P.C.A în mediul educațional prin intermediul comunicării de către studenții practicanți cu profesorii - mentori ai claselor de elevi, dar și cu elevii la orele de dirigjenție.

III.2.1. și III.2.2. Integrarea conținuturilor specifice asertivității pedagogice în procesul de predare a disciplinelor „Etica pedagogică”, „Fundamentele științelor educației”, prin includerea modulului „Educația pentru comunicarea asertivă în contextul noilor educații” care a vizat teme specifice formării asertivității. Formarea inițială a studenților pedagogi presupune pregătirea acestora pentru contribuții explicite și implicite la dezvoltarea asertivității elevilor. În acest scop am debutat cu dezvoltarea și renovarea demersurilor pedagogice: *infuzional și disciplinar*. În cadrul demersurilor pedagogice infuzionale am introdus Modulul „Comunicarea asertivă a cadrelor didactice pentru dezvoltarea profesională de succes”.

În cadrul demersurilor pedagogice infuzionale am elaborat module specifice dezvoltării comunicării asertive infuzate în cursurile obligatorii: *Didactica generală, Fundamentele științelor educației, Cultura comunicării pedagogice, Comunicare relațională/socială, - Modulul „Comunicarea asertivă a cadrelor didactice pentru dezvoltarea profesională de succes”*. Acest modul include în sine următoarele conținuturi: 1. *Importanța asertivității în mediul educațional*; 2. *Comunicarea asertivă - delimitări terminologice*; 3. *Componentele comunicării asertive*; 4. *Tipuri de comportament*; 5. *Metode de dezvoltare a comunicării asertive*.

III.3. Stadiul validării asertivității pedagogice în practica profesională a vizat aplicarea de către studenți a interesului pentru activitatea profesională, sporind astfel

motivația către succes a studenților. Stagiile de practică permit studenților realizarea nevoii de a controla (*controlling*), de a acționa efectiv în câmpul profesional, a nevoii de autoafirmare (*self-enhancing*), de ridicare a self-ului, de încredere (*trusting*), exprimată în tendința de a-i percepe pe alții pozitiv.

III.3.1. Autoevaluarea nivelului de formare a asertivității pedagogice pentru comunicarea didactică a devenit posibilă prin oportunitatea de aplicare a instrumentelor de evaluare a asertivității pedagogice și promovarea valorilor comunicării asertive în mediul educațional.

IV. Asertivitatea pedagogică în sistemul competențelor profesionale exprimate în comunicarea asertivă a vizat stadiul cercetării pedagogice și a validării în practica pedagogică a asertivității pedagogice a studenților pedagogi care s-a desfășurat prin:

Coordonarea cercetărilor studențești în cadrul tezelor de an și de licență pentru determinarea problemelor de dezvoltare/formare a asertivității pedagogice. **Autoevaluarea asertivității pedagogice a studenților în baza criteriilor, indicatorilor și a valorilor specifice** (descrise în cap. 2 al tezei) prin aplicarea acestora la orele de curs, în perioada stagiilor de practică și prin familiarizarea studenților cu metodologia aplicării instrumentelor de evaluare a valorilor aparte ale asertivității pedagogice ca indicator al culturii profesionale.

Valori experimentale privind dinamica calitativă a pregătirii profesionale a studenților pedagogi pentru comunicarea asertivă

În cercetarea experimentală au fost preluate ca repere științifice valorile teoretice privind paradigma comunicării asertive și ale pedagogiei culturii emoționale, promovate în documentele conceptuale, normative și reglatorii: *Codul Educației, Curriculumul pedagogic universitar și Ghidul de proiectare a standardelor de formare profesională inițială în învățământul universitar, Planul cadru pentru studii pedagogice de licență, Planurile de învățământ de la UPS "I. Creangă"*, care elucidează tendința explicită de a renova permanent sistemul competențelor profesionale a cadrelor didactice în conformitate cu noile roluri profesionale: moderator al comunicării pedagogice. La etapa finală/de validare a cercetării a fost integrată în practica formării profesionale inițiale a studenților pedagogi și validată experimental PCA și au fost descrise rezultatele cercetării obținute din aplicarea acesteia.

Demersul experimental formativ a fost impulsivat de rezultatele obținute la etapa de constatare a experimentului pedagogic. Descrierea rezultatelor experimentale obținute din aplicarea Tehnologiei de integrare a PCA în formarea profesională inițială a studenților pedagogi a fost aplicată în anii 2012 - 2016 pe un eșantion de 60 subiecți (EE) studenți de la facultatea „Pedagogie”, specialitățile: specialitatea *Pedagogie și limba engleză*, an. I (16 studenți), II (16 studenți), specialitatea *Pedagogie socială*, an. I (18 studenți), II (18 studenți), specialitatea *Pedagogie*, frecv. red. (26 studenți) de la Universitatea Pedagogică de Stat „I. Creangă” din Chișinău. Eficiența acțiunilor de formare a fost dedusă din aplicarea inventarului de valori ale asertivității pedagogice asupra eșantionului de control (EC), 60 de studenți de la facultatea „Științe ale Educației, Psihologie și Arte, Pedagogie”, Universitatea de Stat „Al. Russo” din Bălți.

Integrarea paradigmei comunicării asertive în formarea profesională inițială a cadrelor didactice s-a realizat prin anumite acțiuni de formare, desfășurate în trei stadii consecutive: stadiul elaborării produselor curriculare, stadiul formării studenților pedagogi pentru comunicarea asertivă și stadiul cercetării și validării în practica pedagogică a asertivității pedagogice (elucidate mai sus în descrierea Tehnologiei de integrare a PCA). Activitatea de formare s-a bazat pe seminariile universitare în cadrul cărora am aplicat metode ce au condus la dezvoltarea asertivității pedagogice necesare pentru comunicarea asertivă.

Tabelul 5. Strategii didactice universitare ce declanșează mecanismele C.A

Strategii didactice universitare și mecanisme ale comunicării asertive	
Strategii euristice (descoperire a cauzei și efectului acțiunilor didactice)	Mecanismul formulării motivelor pentru comunicarea asertivă
Strategii axate pe cercetare (elaborare a unor formule de comunicare a atitudinilor asertive în educație)	Mecanismul autoactualizării profesionale
Strategii expozitive (descriere a trăirilor emoționale declanșate în comunicarea pedagogică)	Mecanismul exprimării stimei de sine/de alți
Strategii ilustrativ-explicative (descoperire a celor mai eficiente metode de formare a atitudinilor asertive)	Mecanismul canalizării energiei emoționale pentru comunicarea constructivă
Strategii problematizate (identificare a problemelor în comunicarea asertivă și de transfer a valorilor profesionale)	Mecanismul demonstrării eficienței profesionale și a stării de confort

III. 3 Stadiul cercetării și validării în practica pedagogică a A.P

În perioada practicii pedagogice am intenționat să formăm capacitățile asertive studenților prin exersarea practică a asertivității pedagogice în câmpul profesional. Viteza de transpunere a comportamentelor asertive în practica pedagogică depinde de explorarea practică a strategiilor de formare a asertivității pedagogice soluționează variate probleme de comunicare zilnică cu elevii. În scopul proiectării și realizării cercetării pedagogice a PCA studenților li s-au propus teme pentru cercetare atât în cadrul conferințelor științifice, cât și în cadrul tezelor de licență coordonate de noi în scopul promovării valorilor PCA.

III.3.1 Promovarea de către studenții pedagogi a valorilor asertivității în mediul educațional s-a desfășurat în cadrul stagiilor de practică prin participarea studenților stagiaari la întrunirile metodice și prin aplicarea metodologiei cercetării asertivității pedagogice. Evaluarea gradului de integrare a valorilor PCA s-a produs prin aprecierea rezultatelor învățării sociale a studenților și s-a realizat prin *Proiectul de promovare a PCA în comunicarea profesională a cadrelor didactice.*

III.3.2 Autoevaluarea de către studenții pedagogi a nivelului de formare a asertivității pedagogice s-a produs pe parcursul experimentului pedagogic. Asertivitatea pedagogică este un comportament deontologic care se învață prin autocunoaștere și prin exercitare zilnică în câmpul comunicării care presupune implicare pleneră în munca emoțională în vederea construcției și îngrijirii raporturilor de comunicare. Studenții pedagogi au conștientizat faptul că această achiziție profesională contribuie la îmbunătățirea imaginii de sine și conduce la sporirea eficienței profesionale a cadrelor didactice.

III.3.3 Asertivitatea pedagogică în sistemul competențelor profesionale exprimată explicit în valorile comunicării asertive au vizat activitățile de învățare propuse studenților la seminarii care au creat oportunități reale de evaluare sistematică a conduitei asertive individuale.

În finalul descrierii procesului de integrare a PCA în formarea profesională inițială a studenților pedagogi, evaluabilă prin creșterea nivelurilor de formare a asertivității pedagogice a fost valorificată tehnica de calcul al punctajului rezultat din aplicarea inventarului de valori ale asertivității pedagogice.

Interpretarea datelor experimentale provenite din aplicarea inventarului de valori ale asertivității pedagogice

Compararea datelor de la etapa de constatare și validare relevă rezultate îmbucurătoare ale EE ce arată diminuarea valorilor pentru nivelul scăzut (de la 48,3 % la etapa constatare la 23,3 % la etapa de validare). Important este faptul că subiecții cercetării (studenții pedagogi) au reușit să-și sporească nivelul asertivității pedagogice, fapt ce poate fi observat din creșterea valorilor pentru nivelul mediu (de la 28,3 % la etapa constatare la 35 % în validare), care se datorează nu doar formării profesionale, dar și autoformării studenților prin autoeducație.

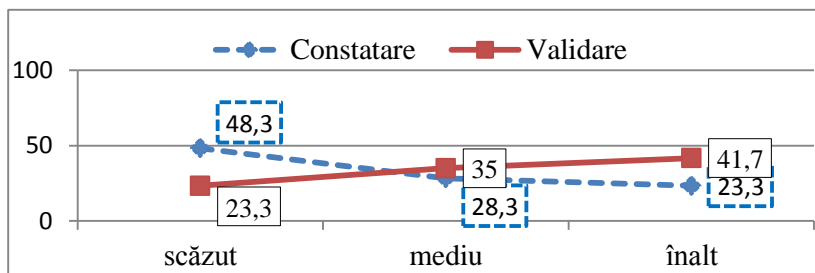

Fig. 3. Valori comparate privind nivelul de formare a asertivității pedagogice (EE, constatare-validare)

Comparând datele EE și datele EC la etapa de validare a Tehnologiei de integrare a PCA, constatăm rezultate mai mici ale EC, fapt ce confirmă eficiența implicațiilor formative.

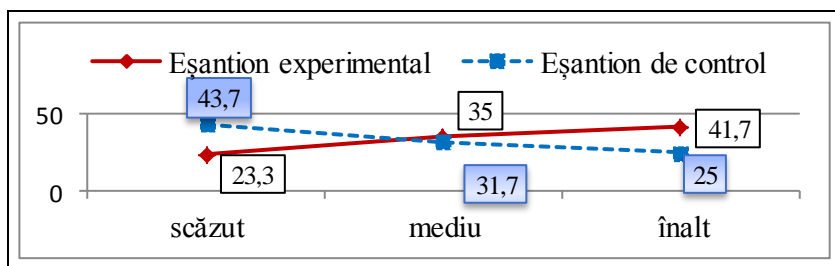

Fig. 4. Valori comparate privind nivelul de formare a asertivității pedagogice (EE-EC - validare)

Rezultatele cercetării experimentale la etapa de validare relevă valori medii comparate, ce confirmă eficiența *Tehnologiei de integrare a paradigmei comunicării asertive în formarea profesională inițială a studenților pedagogi* și confirmă *ipoteza cercetării* în baza căreia s-a presupus că integrarea PCA în contextul pregătirii profesionale inițiale pentru formarea asertivității pedagogice va deveni eficientă dacă: vor fi determinate fundamentele teoretice ale paradigmei comunicării asertive; va fi elucidată, abordată paradigmatic formarea profesională inițială a cadrelor didactice pentru comunicarea asertivă; va fi reconsiderat curriculumul de formare inițială a cadrelor didactice în perspectiva dezvoltării AP; va fi elaborat și întemeiat științific conceptul integrativ „*Paradigma comunicării asertive a cadrelor didactice*” (PCACD) și termenul *asertivitate pedagogică*; va fi stabilit specificul și nivelurile de formare la studenți a asertivității pedagogice; va fi identificată și elucidată semnificația teoretică a mecanismelor comunicării asertive a cadrelor didactice; vor fi descrise valorile obținute experimental din aplicarea *Tehnologiei de integrare a paradigmei comunicării asertive în formarea profesională inițială a studenților pedagogi*.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

1. Relevanța *pedagogiei culturii emoționale* crește în contextul istoric al evoluției științelor pedagogice și a potențialul său științific de abordare filozofică, psihologică, sociologică și axiologică a culturii emoționale *de la* percepția emoțiilor ca factor ce perturbază cunoașterea rațională la abordarea culturii emoționale ca indicator al profesionalismului pedagogic, predictor al autoafirmării de succes și stimulator al construcției carierei a cadrelor didactice. Recunoașterea comunicării profesionale ca și context determinant al autoactualizării ***a condus la constatarea necesității de a studia paradigma comunicării asertive a cadrelor didactice***, orientând cercetarea spre *cunoașterea științifică a fenomenului asertivității studenților* în cadrul învățământului superior pedagogic prin intermediul sintetizării celor mai reprezentative concepte, teorii, principii, axiome, modele, valori, norme și reguli ale comunicării, imperative ale politicilor de formare inițială și continuă a cadrelor didactice [8, p. 113].

2. Studiul epistemologic al evoluției conceptuale a paradigmei comunicării asertive prezintă dovezi vizând extinderea semnificației termenilor *comunicare, comunicare socială, asertivitate, comunicare pedagogică, competențe emoționale/sociale etc.*, arată asupra multiplelor variabile ale învățării sociale și indică asupra sporirii importanței cercetărilor de pedagogie a culturii emoționale, dovadă a consolidării câmpului științific al acestui domeniu. ***Au fost evidențiate problemele interacțiunii sociale prin comunicare:*** de adaptare și integrare, de influență comunicativă, de complexitate a transunerii didactice a mesajului pedagogic, de ardere profesională, de deformare profesională și pierderea statutului profesional, determinate de dezvoltarea insuficientă a asertivității pedagogice care trebuie luate în considerație în perspectiva promovării valorilor paradigmei comunicării asertive.

3. ***S-a demonstrat științific că preocuparea pentru construcția socială a prestigiului profesiei didactice*** este determinată de presupuziția că autoritatea pedagogică a cadrelor didactice se dobândește prin sporirea continuă a A.P. și implică intenționalitate în creșterea profesională a stimei de sine și de alții [5].

4. ***Au fost aduse argumente privind valoarea predictivă a asertivității pedagogice*** ca semn al socializării profesionale de succes, este determinată de natura contextuală a comunicării asertive care facilitează cunoașterea profesiei și a comportamentelor sociale, a factorilor de impact asupra interacțiunilor socio-profesionale eficiente și autoactualizarea profesională a cadrelor didactice prin comportamente sociale acceptabile în mediul social, benefice pentru sine și pentru elevi din punctul de vedere al normelor sociale [3, p.150].

5. ***Au fost precizați indicatorii asertivității pedagogice*** în termeni de valori ale PCA, exprimate în mediul profesional prin: *motivația pentru eficiență, fluiditatea emoțională, angajarea contextuală și disponibilitatea cadrelor didactice pentru comunicarea asertivă, decodificarea semnificației comportamentelor sociale și autoevaluarea corectă, autocontrolul, meritarea încrederii, conștiințiozitatea, adaptabilitatea, inițiativa, conștiința organizațională, capacitățile de lider, catalizarea schimbării, managementul conflictelor, crearea relațiilor, lucrul în echipă, dezvoltarea altor persoane.*

6. Ca urmare a sintetizării conținutului de idei din domeniile pedagogia universitară, pedagogia comunicării, pedagogia culturii emoționale, pedagogia carierei ***a fost elaborat și întemeiat științific conceptul integrativ „Paradigma comunicării asertive a cadrelor didactice”***, generat de necesitatea stabilirii cadrului epistemologic de referință și de nevoia de autoactualizare profesională și motivație către succes (motivele dezvoltării profesionale) a profesorilor, reprezentat de epistemologia și axiologia comunicării asertive în termeni de valori ale asertivității pedagogice (comportamente) și principii ale comunicării asertive, care influențează definirea teleologiei comunicării asertive prin obiective ale comunicării asertive și evaluarea asertivității pedagogice prin criterii de evaluare și indicatori specifici.

7. ***Au fost identificate și descrise teoretic și validate practic mecanismele comunicării asertive*** (mecanismul formulării motivelor pentru comunicarea asertivă, a autoactualizării profesionale, exprimării stimei de sine/de alții, canalizării energiei emoționale pentru comunicarea constructivă, demonstrării eficienței profesionale și a stării de confort), care explică dinamica formării A.P. în perspectiva dezvoltării profesionale a cadrelor didactice pentru C.A.

8. ***A fost elaborată și validată experimental „Tehnologia de integrare a paradigmei comunicării asertive în formarea profesională inițială a studenților pedagogi”***, care a produs valori ale asertivității pedagogice, demonstrând dinamica calitativă a pregătirii profesionale a studenților pedagogi pentru comunicarea asertivă. Compararea datelor experimentale a scos în evidență eficiența tehnologiei vizate. **Problema științifică importantă soluționată în cercetare** constă în: fundamentarea teoretică și praxiologică a PCA (în baza principiilor CA, a criteriilor de evaluare, a indicatorilor, a valorilor AP, a mecanismelor CA) și a Tehnologiei de integrare a PCA în formarea profesională inițială a studenților pedagogi, fapt care a generat renovarea curriculumului de formare a cadrelor didactice cu scopul dezvoltării asertivității pedagogice, în perspectiva consolidării autorității sociale a profesiei didactice.

RECOMANDĂRI:

Formatorilor de formatori: Dezvoltarea curriculumului de formare profesională a cadrelor didactice prin conținuturi vizând asertivitatea pedagogică pentru cunoașterea științifică a paradigmei comunicării asertive.

Cadrelor didactice:

A. În formare inițială (studenți pedagogi și masteranzi) – studiul epistemologic al PCA pentru clarificări conceptuale în domeniul pedagogia culturii emoționale;

B. În formare continuă (profesorilor școlari): integrarea valorilor PCA în activitatea didactică și manifestarea asertivității pedagogice în mediul educațional.

Cercetătorilor din domeniu: în perspectiva continuării cercetărilor privind PCA recomandăm studierea fenomenului asertivității prin consultarea surselor de cunoaștere pedagogică, valorificate în crearea unor modele ale stilului asertiv de comunicare pedagogică.

BIBLIOGRAFIE

1. Abric J. C. Psihologia comunicării: teorii și metode. Iași: Polirom, 2002. 208 p.
2. Albu G. Introducere într-o pedagogie a libertății. Despre libertatea copilului și autoritatea adultului. Iași: Polirom, 1998. 189 p.
3. Bîrsan El. Paradigma comunicării asertive a cadrelor didactice. Repere teoretice și practice. Ch: Tipografia UPSC, 2017. 200 p.
4. Bîrsan El. Abordarea paradigmatică a formării profesionale inițiale a cadrelor didactice. În: Revista Artă și Educație Artistică. Bălți. 2016, nr. 1(27), p. 12-19.
5. Bîrsan El. Asertivitatea pedagogică. Note de curs. Chișinău: Tip. UPS „Ion Creangă”, 2015. 178 p.
6. Bîrsan El. Competența de comunicare asertivă - condiție pentru dezvoltarea personală și profesională a cadrelor didactice. În: Analele științifice ale doctoranzilor și competitorilor. Probleme Actuale Ale Științelor Umanistice. (volumul XIII, partea a II-a). 2014. p. 66-72.
7. Bîrsan El. Comunicarea asertivă pentru dezvoltarea profesională a cadrelor didactice. În: Revista de Științe Sociumane (nr., 1, 23), 2013. p. 123-129.
8. Bîrsan El. Comunicarea asertivă. Ghid metodologic. Chișinău: Tip. UPS „I. Creangă”, 2013. 130 p.
9. Bîrsan El. Condiția deontologică asertivă a cadrului didactic prin ascultarea activă. În: Probleme ale științelor socioumaniste și modernizării învățământului. Conferința științifică anuală a profesorilor și cercetătorilor UPS „Ion Creangă”, 24-25 martie. Ch.: UPS „I. Creangă”, 2016. p. 42-50.
10. Bîrsan El. Coordonate pedagogice în construcția paradigmei comunicării asertive. În: Cultura profesională a cadrelor didactice. Exigențe actuale. Materialele Simpozionului Științific internațional, 16-17 mai, 2013 Chișinău: S. N., 2013. p. 129-133.
11. Bîrsan El. Principles of assertive communication. Debates on Globalization. Approaching National Identity through Intercultural Dialogue Proceedings of the 2nd International Conference „Globalization between Intercultural Dialogue and National Identity”, Târgu Mureș: Arhipelag XXI, 2015. p. 146-150.
12. Bîrsan El. Self-esteem – important vector in personal and professional development Globalization and intercultural dialogue: multidisciplinary perspectives/ed.: I. Boldea. Târgu-Mureș: Arhipelag XXI, 2014. p. 423-428.
13. Brăguță S. Paradigmele inteligenței în psihologia contemporană. Chișinău: 2012. 140 p.
14. Bucun N. Evaluarea eficienței învățării prin prisma pedagogiei competențelor. În: Univers Pedagogic, 2014, nr 1, p. 3-16.
15. Callo T. Pedagogia practică a atitudinilor. Chișinău: Litera, 2014. 240 p.
16. Cojocaru-Boroazan M., Zagaievski C., Stratan N. Pedagogia culturii emoționale. Chișinău: Tipografia UPS „I. Creangă”, 2014. 200 p.
17. Cojocaru-Boroazan M. Tehnologia dezvoltării componentei manageriale a culturii emoționale a cadrelor didactice universitare. În: Tehnologii educaționale moderne integrative. Vol. XIII. Chișinău: 2014, p. 26-51.
18. Cojocaru-Boroazan M. Tehnologia dezvoltării culturii emoționale. Chișinău: Tipografia UPS „Ion Creangă”, 2012. 240 p.
19. Cojocaru-Boroazan M. Teoria culturii emoționale. Studiu monografic asupra cadrelor didactice. Chișinău: Tipografia UPS „Ion Creangă”, 2010. 239 p.
20. Cojocaru-Boroazan M. Valori ale culturii emoționale promovate în învățământul superior. În: Materialele Conferinței Științifice Internaționale „Priorități actuale în procesul educațional”. Chișinău: CEP USM, 2010. p.10-17.
21. Cristea S., Cojocaru-Boroazan M., Sadovei L., Papuc L. Teoria și praxiologia cercetării pedagogice. București: Editura Didactică și Pedagogică, 2016, 306 p.
22. Dale Carnegie. Arta de a reuși în viață. București: ELF, 2004. 230 p.
23. Dandara O. Conceptualizarea ghidării carierei în contextul educației permanente. Teza de doctor habilitat. 2012. 280 p.
24. Dicționar de sociologie. Larousse. Coordonatori: Boudon R., Besnard P. București: 1996. 367 p.
25. Gavril Oa. Asertivitate de la abilitate la competență. Iași: Performantica, 2002. 216 p.
26. Gavril Oa. Asertivitatea - componentă a competenței sociale manageriale. Program de dezvoltare. În: „Domenii vitale pentru manifestarea competențelor psihosociale manageriale”. coord. Caluschi M., Stog L. Universitatea de Stat „Alec Russo”, Bălți. Republica Moldova. 2000. p. 75-81.
27. Gîncu Ir. Orientările valorice în formarea profesională. Teza de doctor. Chișinău: 2015. 184 p.

28. Goleman D. Inteligența emoțională. București: Curtea veche Publishing, 2008. 430 p.
29. Gorincioi V. Studiul sindromului arderii emoționale la cadrele didactice universitare din perspectiva de gen. Chișinău: 2015. 224 p.
30. Guțu VI. Schimbări de paradigmă în teoria și practica educațională. Ch: CEP, USM. 2009. 390 p.
31. Ianioglo M. Formarea competenței de comunicare asertivă la studenții din mediul academic multietnic. Teză de doctor. Chișinău: 2013. 324 p.
32. Joița El. (coord.). Strategii constructive în formarea inițială a profesorului. Craiova: Ed. Universitaria, 2005. p. 45-50.
33. Joița El. Metodologia educației. Schimbări de paradigme. Iași: Institutul European, 2010. 280 p.
34. Joița El. Știința educației prin paradigme. Pedagogia „văzută cu alți ochi”. Iași: Institutul European, 2009. 352 p.
35. Lazarus R. S. Emoție și adaptare. București: Editura Trei, 2011. 688 p.
36. Lloyd Sam R. Dezvoltarea pozitivă. Asertivitatea: tehnici practice pentru succesul personal. București: Humanitas, 2001. 179 p.
37. Marcus S. Competența didactică. București: Ed. ALL Edicational, 1999. 176 p
38. Marele dicționar de psihologie. București: Editura Trei, 2006. 1358 p.
39. Maslov A. Motivație și personalitate (trad. din l. engl. de Rasmusceanu A.). București: Editura Trei, 2009. 567 p.
40. Patrașcu Dm. Formarea paradigmelor pedagogice și asigurarea lor tehnică. În: Conferința Internațională „Ștefan Lupașcu – 2000”. Ch: UPS „I. Creangă”, 2001, V. II, p. 214-218.
41. Patrașcu Dm., Rotaru T. Cultura managerială a profesorului. Teorie și metodologie. Chișinău: UPS „I. Creangă”, 2006. 296 p.
42. Petrescu A-M. Evoluția paradigmelor fundamentale în sociologia educației. Teză de doctor. Chișinău: 2013. 234 p.
43. Rime B. Comunicarea socială a emoțiilor. București: Ed. Trei, 2007. 493 p.
44. Rusu El. Formarea inteligenței emoționale a studenților pedagogi. Teză de doctor în pedagogie. Chișinău: 2013. 252 p.
45. Sadovei L. Formarea competenței de comunicare didactică prin modulul pedagogic universitar. Teză de doctor. Chișinău: 2008. 157 p.
46. Silistraru N. Valori ale educației moderne. Ch: Combinatul Poligrafic, 2006. 176 p.
47. Șchiopu C. Metodologia educației literar-artistice a elevilor. Teză de doctor habilitat în științe pedagogice. Chișinău: 2016. 340 p.
48. Șova T. Managementul stresului profesional al cadrelor didactice. Chișinău: Tipografia UPS „Ion Creangă”, 2014. 280 p.
49. Țurcan L. Formarea toleranței pedagogice a cadrelor didactice. Teza de doctor. Ch: 2015. 195 p.
50. Zagaievschi C. Fundamente teoretice și metodologice ale dezvoltării inteligenței emoționale prin comunicare la adolescenți. Teză de doctor în pedagogie. Chișinău: 2013. 234 p.
51. Zaldívar P. Asertivitatea și stima de sine sănătoasă. 2006. Disponibil la http://www.contusalud.com/website/folder/sepa_psicologia. (vizitat la 12.05 14)
52. Алберти В., Эммонс М. Твое абсолютное право. Ассертивность равенство в нашей жизни и отношениях. СПб.: Будущее Земли, 2009. 384 с.
53. Вольпе Дж. Анализ индивидуальной динамики при лечении депрессии. Эволюция психотерапии. В 4 т. Т. 2. Вып. 43. М.: Изд-во Независимая фирма «Класс», 1998. 416 с.
54. Дайнеко Ю. Б. Развитие ассертивности студентов психолого-педагогических специальностей вуза. Articol. disponibil pe http://elf.ucoz.net/KONF/IK_mart13/dajneko_ju.b-tpp-501.pdf (vizitat la 08.12.14)
55. Каппони В., Новак Т. Как делать все по-своему, или Ассертивность в жизнь. СПб: 1995. 186 с.
56. Шильцова Ю. В. Ассертивность как один из психологических механизмов развития социальной адаптации у детей старшего дошкольного возраста. Автореферат дис. канд. психол. наук. Москва: 2012. 22 с.

ADNOTARE

Bîrsan Elena

Paradigma comunicării asertive în formarea profesională a studenților pedagogi, Teză de doctor în științe pedagogice, Chișinău, 2017

Structura tezei include: introducere, trei capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie din 300 de surse, adnotare (română, engleză, rusă), concepte-cheie (în română, engleză, rusă), lista abrevierilor, 128 pagini text de bază, 27 de table, 23 figuri, 8 anexe.

Publicații la tema tezei: 10 lucrări științifice.

Concepte-cheie: comunicare, comunicare asertivă (CA), paradigme ale pedagogiei, paradigma comunicării asertive (PCA), competență, asertivitate, asertivitate pedagogică (AP), formare profesională a studenților pedagogi (FPSP).

Domeniul de studiu reprezintă Pedagogia universitară, Pedagogia culturii emoționale.

Scopul cercetării: formarea asertivității pedagogice prin integrarea paradigmei comunicării asertive în pregătirea profesională inițială a studenților. **Obiectivele investigației** vizează: determinarea fundamentelor teoretice ale paradigmei comunicării asertive; abordarea paradigmatică a formării profesionale a cadrelor didactice pentru comunicarea asertivă; elaborarea și întemeierea științifică a conceptului integrativ „Paradigma comunicării asertive a cadrelor didactice” (PCA) și a termenului *asertivitate pedagogică*; stabilirea specificului și a nivelurilor de formare la studenți a asertivității pedagogice; identificarea și elucidarea semnificației teoretice a mecanismelor comunicării asertive a cadrelor didactice; descrierea valorilor obținute experimental din aplicarea *Tehnologiei de integrare a paradigmei comunicării asertive în formarea profesională inițială a studenților pedagogi*.

Noutatea și originalitatea științifică a cercetării sunt justificate de: examinarea și sistematizarea fundamentelor epistemologice ale paradigmei comunicării asertive; determinarea impactului celor mai reprezentative paradigme ale pedagogiei asupra stabilirii esenței paradigmei comunicării asertive; elaborarea și întemeierea științifică a conceptului integrativ *Paradigma comunicării asertive a cadrelor didactice*; definirea științifică a termenului de asertivitate pedagogică; formularea și valorificarea experimentală a criteriilor de evaluare, a indicatorilor și a valorilor asertivității pedagogice, ce permite comunicarea asertivă, contribuind la afirmarea culturii profesionale a cadrelor didactice.

Problema științifică importantă soluționată în cercetare constă în: fundamentarea teoretică și praxiologică a PCA (în baza principiilor CA, a criteriilor de evaluare, a indicatorilor, a valorilor AP, a mecanismelor CA) și a Tehnologiei de integrare a PCA în formarea profesională inițială a studenților, fapt care a generat renovarea curriculumului de formare a cadrelor didactice cu scopul dezvoltării asertivității pedagogice, în perspectiva consolidării autorității sociale a profesiei didactice.

Semnificația teoretică a cercetării este confirmată prin: stabilirea fundamentelor teoretice ale paradigmei comunicării asertive; elaborarea și argumentarea funcționalității mecanismelor comunicării asertive a cadrelor didactice; elucidarea specificului și stabilirea nivelurilor de formare la studenți a asertivității pedagogice; sistematizarea ideilor științifice privind paradigma comunicării asertive; crearea noilor cunoștințe despre asertivitatea pedagogică în domeniul *Pedagogiei universitare* și a *Pedagogiei culturii emoționale*.

Valoarea aplicativă a cercetării: contribuirea teoretico-praxiologică la integrarea paradigmei comunicării asertive în curriculumul pedagogic universitar; stabilirea specificului și a nivelurilor de formare la studenți a asertivității pedagogice; elaborarea și validarea experimentală a *Tehnologiei de integrare a PCA în formarea profesională inițială a studenților pedagogi*.

Implementarea rezultatelor științifice a fost realizată prin mediatizarea elaborărilor teoretice și experimentarea *Tehnologiei de integrare a paradigmei comunicării asertive în formarea profesională inițială a studenților pedagogi* în UPSC. „I. Creangă” și a USARB în anii 2012 – 2016.

АННОТАЦИЯ

Бырсан Елена

Парадигма асертивного общения в профессиональной подготовке студентов педагогов, Кишинёв, 2017

Структура диссертации включает: введение, три главы, общие выводы и рекомендации, библиографию из 300 источников, аннотацию на румынском, русском и английском языках, список аббревиатур, 128 страниц, 27 таблиц, 23 фигур, 8 приложений.

Публикации по теме диссертации: 10 научных работ.

Ключевые понятия: общение, асертивное общение (АО), парадигмы педагогики, парадигма асертивного общения (ПАО), компетенция, асертивность, педагогическая асертивность (ПА), начальная профессиональная подготовка учителей (НППУ).

Область исследования: Педагогика высшего образования, Педагогика эмоциональной культуры (ПЭК).

Целью исследования является формирование педагогической асертивности посредством интегрирования парадигмы асертивного общения в начальную профессиональную подготовку студентов.

Задачи исследования: определение теоретических основ ПАО; парадигмальный подход в НППУ к А.О; разработка и научное обоснование интегративного понятия ПАОУ и термина П.А; выявление особенностей и уровней формирования педагогической асертивности студентов, разработка и описание теоретического значения механизмов асертивного общения учителей; описание экспериментальных данных выявленных после внедрения Технологии интегрирования парадигмы асертивного общения в начальном профессиональном подготовке студентов.

Научная новизна и оригинальность исследования: изучение и систематизация теоретических основ ПАО; определение воздействия релевантных парадигм педагогики на выявление научной сущности ПАО; разработка и научное обоснование интегративного понятия ПАО учителей; определение термина АО; разработка и экспериментальная проверка критериев оценивания, показателей и ценностей П.А. которые способствуют А.О. и самовыражению профессиональной культуры учителей;

Научная проблема, разрешенная в данном исследовании состоит в: теоретическом и практическом обосновании ПАО (на основе принципов АО, критериев оценивания, показателей и ценностей ПА) и Технологии интегрирования ПАО в начальную профессиональную подготовку студентов, что способствовало обновлению куррикулума начального профессионального педагогического формирования студентов в целях формирования ПА, в перспективе повышения социального авторитета педагогической профессии.

Теоретическая значимость исследования: выявление научных основ ПАО; разработка и аргументация функциональности механизмов АОУ; описание особенностей и уровней формирования ПА студентов; систематизация научных идей ПАО; разработка новых научных знаний об ПА в области педагогики высшего образования и педагогики эмоциональной культуры.

Прикладное значение исследования заключается в: теоретико-практическом вкладе в интегрирование ПАО в педагогическом университетском куррикулуме, выявлении особенностей и уровней формирования ПА студентов; разработке и экспериментальной проверке Технологии интегрирования ПАО в начальной профессиональной подготовке студентов педагогов.

Внедрение научных результатов исследования производилось посредством медиатизации научных разработок и экспериментирования Технологии интегрирования ПАО в НПП студентов педагогов в высшем учебном заведении им. *И. Крянгэ*, мун. Кишинёв и в БГУ им. *А. Руссо* с 2012 по 2016 год.

ANNOTATION

Birsan Elena

Assertive Communication Paradigm in the course of the Student Teachers' Professional Training, PhD thesis in pedagogy, Chisinau, 2017

Dissertation structure: introduction, three chapters, general conclusions and recommendations, references (300 entries), annotation (Romanian, English, Russian), key concepts (in Romanian, English, Russian), list of abbreviations, 128 pages of the basic text, 27 tables, 23 figures and 8 annexes.

The achieved results have been published in **10 scientific works.**

Key concepts: communication, assertive communication, pedagogical paradigms, assertive communication paradigm, competence, assertiveness, pedagogical assertiveness, student teachers' professional formation.

Field of study: Higher Education Pedagogy, Emotional Culture Pedagogy.

The goal of the research: the formation of pedagogical assertiveness by integrating the assertive communication paradigm within teacher's initial professional training. **Research objectives:** determining the theoretical premises of assertive communication paradigm; paradigmatic approach to teachers training aiming at developing teachers' assertive communication skills; the elaboration and the scientific development of the integrative concept "*teachers' assertive communication paradigm*" and the term "*pedagogical assertiveness*"; establishing the peculiarities and the levels of the formation of students' assertiveness; identifying and elucidating the theoretical significance of teachers' assertive communication mechanisms; analysis of the statistical values obtained as a result of the research experiment "*The Technology of Integrating the Assertive Communication Paradigm in the course the Initial Student Teachers' Professional Training*".

Scientific novelty of the research is justified by: the examination and systematization of the theoretical premises of assertive communication paradigm; the determination of the impact of the most representative pedagogical paradigms on establishing the essence of assertive communication paradigm; the development and scientific foundation of the integrative concept "*Teachers' Assertive Communication Paradigm*"; defining the term *pedagogical assertiveness*; the experimental formulation and capitalization of criteria, indicators and descriptors of pedagogical assertiveness values that enable the assertive communication which in turn contributes to the affirmation of teachers' professional culture.

The predominant scientific problem addressed in the research constitutes: the theoretical and praxiological substantiation of the *assertive communication paradigm* (based on the assertive communication principles, assessment criteria, pedagogical assertiveness' indicators and values, assertive communication mechanisms) and "*The Technology of Integrating the Assertive Communication Paradigm in the course of the Initial Student Teachers' Professional Training*". which has generated the renovation of the teacher's training curriculum intended to reinforce the social authority into the teaching profession.

Theoretical significance of the research is supported by: the establishment of epistemological milestones of assertive communication paradigm; elaboration and argumentation of teacher's assertive communication features; elucidating the peculiarities and the levels of the formation of students' pedagogical assertiveness; systematization of ideas concerning the assertive communication paradigm; creation of new knowledge about pedagogical assertiveness in the field of *Higher Education Pedagogy* and *Emotional Culture Pedagogy*.

Practical value of the research: theoretical and praxiological contribution to the integration of assertive communication paradigm within the Higher Education pedagogical curriculum; establishing the peculiarities and the levels of the formation of students' pedagogical assertiveness; elaboration and experimental validation of "*The Technology of Integrating the Assertive Communication Paradigm in the Initial Student Teachers' Professional Training*".

Implementation of scientific results was achieved by publicizing theoretical elaborations and the experimentation of "*The Technology of Integrating the Assertive Communication Paradigm in the course the Initial Student Teachers' Professional Training*" at Ion Creanga" State Pedagogical University, in Chisinau and "Alecu Russo" State University of Balti in the years 2012-2016.

Elena BÎRSAN

**PARADIGMA COMUNICĂRII ASERTIVE
ÎN FORMAREA PROFESIONALĂ
A STUDENȚILOR PEDAGOGI**

Specialitatea: 533. 01 – Pedagogie universitară

**AUTOREFERAT
al tezei de doctor în științe pedagogice**

Aprobat spre tipar 28.02.2017

Formatul hârtiei 60 x 84 1/16

Hârtie ofset. Tipar ofset

Tiraj: 30 ex.

Coli de tipar: 2.0

Tipografia U.P.S. „Ion Creangă“, str. I. Creangă, 1, Chișinău, MD-2069